

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
THESSALONIKI

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ
του Κέντρου Ιστορίας
του Δήμου Θεσσαλονίκης

SCIENTIFIC YEARBOOK
of Thessaloniki History Center
Municipality of Thessaloniki

10

ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΟΜΟΣ | TENTH VOLUME

ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
THESSALONIKI HISTORY CENTER

Επιτροπή Έκδοσης 10^{ου} τόμου Επιστημονικής Επετηρίδας

ΤΑΤΙΑΝΑ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ, διδ. Φιλολογίας, υποδιευθύντρια 2^{ου} Πειραματικού Λυκείου Θεσσαλονίκης.

ΣΑΒΒΑΣ ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ, κτηνίατρος, συλλέκτης.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΔΩΔΟΣ, ομότιμος καθηγητής Πολιτικών Επιστημών Α.Π.Θ.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΝΙΟΡΔΟΣ, αρχιτέκτων, πρώην προϊστάμενος Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥΡΤΑ, αρχαιολόγος, επίτιμη διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΑΤΡΑΖΑΝΗΣ, αν. προϊστάμενος Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης.

Επιμέλεια Έκδοσης

Ανέστης Στεφανίδης ΠΕ Διοικητικού

Θεοδόσης Τσιρώνης ΠΕ Ιστορικών

ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΤΗΣ MISSION LAÏQUE ΣΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1920-1970): ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΝΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Το γαλλικό ίδρυμα που λειτούργησε από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στη Θεσσαλονίκη, αρχικά ως Γαλλικό Λύκειο (Lycée Français) και στη συνέχεια ως Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης (Institut Français de Thessalonique), συμπληρώνει εκατό και πλέον χρόνια συνεχούς παρουσίας στην πόλη. Αποτελεί έναν από τους μακροβιότερους θεσσαλονικιώτικους εκπαιδευτικούς θεσμούς, με πετυχημένη λειτουργία για πολλές δεκαετίες. Η μακροβιότητά του συνιστά, επομένως, μια πρόκληση για τους κατεξοχήν μελετητές της μακράς διάρκειας, τους ιστορικούς, που καλούνται να ερμηνεύσουν την αντοχή του στον χρόνο, ιδιαίτερα αν αναλογιστεί κανείς τις κατακλυσμιαίες αλλαγές από τις οποίες επιβίωσε, όπως η μετάβαση από την οθωμανική αυτοκρατορία στο εθνικό κράτος, ο εξελληνισμός της πόλης, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η εξόντωση του εβραϊκού πληθυσμού και η μετάβαση από τη γαλλική στην αγγλική γλωσσική κυριαρχία. Το Γαλλικό Λύκειο Θεσσαλονίκης έχει αρχίσει τα τελευταία χρόνια να προσελκύει το ενδιαφέρον των ιστορικών,¹ όμως, παρά τη σημασία και τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε στην εκπαιδευτική ζωή της πόλης, δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο διεξοδικής και συστηματικής έρευνας. Στην παρούσα μελέτη, θα εστιάσω το ενδιαφέρον μου στην περίοδο της ιστορίας του ιδρύματος, που εκτείνεται από τη δεκαετία του 1930 μέχρι και τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1960.² Οι τρεις αυτές δεκαετίες ορίζουν μια μεταβατική περίοδο, κατά την οποία συντελέστηκε σταδιακά ένας ριζικός μετασχηματισμός των δραστηριοτήτων του ιδρύματος και κατ' επέκταση και της φυσιογνωμίας του, από έναν σχολικό οργανισμό σ' έναν πολυδύναμο κέντρο εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας με πλούσια πολιτιστική δράση. Η υπό μελέτη περίοδος συνιστά, επομένως, μια περίοδο - σταθμό στην ιστορία του γαλλικού ιδρύματος, που αξίζει μιας αναλυτικής διερεύνησης.

ΕΝΑΣ ΠΕΤΥΧΗΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΗΡΟΣ ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Η ίδρυση, το 1906, στην οθωμανική Θεσσαλονίκη τεσσάρων γαλλικών εκπαιδευτηρίων, ενός Γαλλικού Λυκείου αρρένων (Lycée), μιας Εμπορικής Σχολής, ενός Γυμνασίου θηλέων (Cours secondaire pour jeunes filles) και ενός γαλλικού σχολείου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Ecole élémentaire), προήλθε από πρωτοβουλία της νε-

1. Βλ., ενδεικτικά, Lampros Flitouris, «La Mission Laïque de Salonique: berceau et vecteur de la francophonie en Europe du sud-est de 1906 à la fin des années 1940», *Documents pour l'histoire du français langue étrangère ou seconde*, τ.χ. 54 (2015), σ. 97-115 και Ανδρέας Μπουτούρης, *Αστική τάξη και ευρωπαϊκά σχολεία της Θεσσαλονίκης (1888-1943). Πολιτιστική και κοινωνική τομή σε πόλη της ύστερης Αυτοκρατορίας*, Θεσσαλονίκη, Ρώμη 2018.
2. Ευχαριστώ πολύ τον συνάδελφο Πάρι Παπαμίχο Χρονάκη, καθηγητή στο Royal Holloway University του Λονδίνου, για την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε κατά την εκπόνηση του παρόντος κειμένου.

οοσύστατης Mission Laïque. Με έδρα της το Παρίσι, η Mission Laïque έθετε ως ευρύτερο στόχο την αντικατάσταση των εκτός Γαλλίας γαλλικών σχολείων των θρησκευτικών ιεραποστολών από «κοσμικά» γαλλικά εκπαιδευτικά ιδρύματα.³ Στη Θεσσαλονίκη δεν ίδρυσε απλώς ένα Γαλλικό Λύκειο, όπως συχνά αναφέρεται, αλλά έναν ολόκληρο σχολικό οργανισμό, που αποτελούνταν από τέσσερα διαφορετικού τύπου σχολεία: σχολεία πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και εμπορικής εκπαίδευσης, σχολεία αρρένων και σχολεία θηλέων.⁴ Στελεχωμένα με γαλλικό διδακτικό και διευθυντικό προσωπικό, τα εκπαιδευτήρια της Mission Laïque ακολουθούσαν το πρόγραμμα διδασκαλίας των σχολείων της μητροπολιτικής Γαλλίας και προετοίμαζαν τους καλύτερους μαθητές τους για την απόκτηση γαλλικών σχολικών τίτλων, όπως το baccalauréat και το brevet élémentaire. Από τα διαθέσιμα τεκμήρια προκύπτει ότι τα εκπαιδευτήρια της Mission Laïque γνώρισαν εξαιρετικά μεγάλη επιτυχία, προσελκύοντας εκατοντάδες μαθητές, από διαφορετικές εθνικές και θρησκευτικές ομάδες της πολυεθνοτικής και πολυθρησκευτικής οθωμανικής πόλης, λειτούργώντας ενοποιητικά, ως νεωτερικός χώρος υπέρβασης των επιμέρους εθνοθρησκευτικών διαφορών.⁵ Το πέρασμα από την οθωμανική στην ελληνική κυριαρχία δεν φαίνεται, άλλωστε, να ανέκοψε την ανοδική πορεία τους. Έτσι, το 1914 συγκέντρωναν συνολικά 568 μαθητές, 16 διαφορετικών εθνικοτήτων (Ελληνες, Ισπανοί, Σέρβοι, Γάλλοι, Πορτογάλοι, Ιταλοί, κ.ά.) και πέντε διαφορετικών θρησκευμάτων ή δογμάτων (Εβραίοι, Ορθόδοξοι, Μουσουλμάνοι, Καθολικοί και Προτεστάντες). Οι μαθητές αυτοί, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, προέρχονταν, όπως φαίνεται, από την πολυπληθή εβραϊκή κοινότητα της πόλης, όπου η γαλλική γλώσσα γνώριζε μια ευρεία διάδοση στα μεσοαστικά στρώματα, κυρίως από τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Ενδέχεται, επίσης, κάποιοι απ' αυτούς, ιδιαίτερα όσοι είχαν γίνει δεκτοί ως οικότροφοι, να κατάγονταν από άλλες πόλεις της Μακεδονίας. Το 1914 το 65% των μαθητών του ήταν ισραηλιτικού θρησκευματος (372 σε σύνολο 568 εγγεγραμμένων μαθητών).⁶ Οι Εβραίοι συνιστούσαν, άλλωστε, την πλειοψηφία του μαθητικού πληθυσμού και στα υπόλοιπα γαλλικά σχολεία και γενικότερα σε όλα τα ξένα σχολεία της πόλης, τόσο στα μέσα της δεκαετίας του 1910,⁷ όσο, και αργότερα, στα τέλη της δεκαετίας του 1920.⁸ Η παρουσία για αρκετά χρόνια της Γαλλικής Στρατιάς της Ανατολής στη Θεσσαλονίκη μετά το 1915 και το κύμα γαλλοφιλίας, που πυροδότησε, ενίσχυσαν σημαντικά, όπως όλα δείχνουν, την έλξη που ασκούσε η γαλλική σχολική εκπαίδευση, ευνοώντας, μεταξύ άλλων, και τα εκπαιδευτήρια της Mission Laïque. Έτσι, μέχρι το 1919, ο μαθητικός πληθυσμός των σχολείων της υπερδιπλασιάστηκε, φτάνοντας τους 1310 εγγεγραμμένους μαθητές (350 στο Λύκειο, 200 στην Εμπορική Σχολή, 410 στο Γυμνάσιο θηλέων και 350 στο Δημοτικό Σχολείο).⁹ Η φοίτηση διατηρήθηκε και στα

3. André Thévenin, *La Mission laïque française à travers son histoire 1902-2002*, Mission Laïque Française, Paris 2002, σ. 75-77 και 80-85.

4. Βλ. επίσης Μπουρούτης, *ό.π.*, σ. 114-115.

5. Βλ. και μαρτυρία Leon Sciały, *Αποχαρτώντας τη Θεσσαλονίκη. Σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης*, Μπαρμπούνάκης, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 149-151.

6. Διπλωματικά Αρχεία Νάντης (στο εξής Δ.Α.Ν.), Αρχεία Γαλλικής Πρεσβείας Αθηνών (στο εξής Α.Γ.Π.Α.), Athènes/A/424, ο γάλλος πρόξενος στον γάλλο πρέσβη στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, 20 Ιανουαρίου 1915. Επίσης, Μπουρούτης, *ό.π.*, σ. 206.

7. Πάρις Παπαμίκος Χρονάκης, *Οι Έλληνες, εβραίοι, μουσουλμάνοι και ντομνέ έμποροι της Θεσσαλονίκης, 1882-1919. Ταξικοί και εθνοτικοί μετασχηματισμοί σε τροχιά εξελληνισμού*, Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2011, σ. 112.

8. Tassos Anastasiadis, «Elèves juifs et apprentissage des langues dans les écoles de Thessalonique durant les années 1912-1932» στο Jérôme Bocquet (επιμ.), *L'enseignement français en Méditerranée. Les missionnaires et l'Alliance israélite universelle*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes 2010, σ. 244.

9. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/A/424, ο γάλλος πρόξενος στον γάλλο πρέσβη στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, 4 Ιουλίου 1919.

επόμενα χρόνια, μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1920, στα υψηλά αυτά επίπεδα (1396 μαθητές το 1927), καθιστώντας τη Mission Laïque τον σημαντικότερο και πολυπληθέστερο γαλλικό σχολικό θεσμό της Θεσσαλονίκης.

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1920: Η ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗΣ

Τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1920 εκδηλώθηκαν, όμως, για πρώτη φορά από το 1906, σαφείς ενδείξεις υποχώρησης της μαθητικής προσέλευσης στα θεσσαλονικιώτικα εκπαιδευτήρια της Mission Laïque. Ο συνολικός αριθμός των σπουδαστών μειώθηκε σταδιακά σε 1052 εγγεγραμμένους, το 1930. Ακολούθησε μια ραγδαία πτώση, την επόμενη χρονιά, όταν ο μαθητικός πληθυσμός περιορίστηκε σε μόλις 568 άτομα.¹⁰ Είναι φανερό ότι το πετυχημένο μέχρι τότε μοντέλο ανάπτυξης του γαλλικού σχολικού οργανισμού βρισκόταν σε κρίση. Ο γάλλος πρόξενος απέδιδε τη σημαντική μείωση των εγγραφών στα τέλη της δεκαετίας του 1920 σε δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος σχετιζόταν με την εγκατάλειψη της Θεσσαλονίκης από οικογένειες ευκατάστατων Εβραίων, που συνήθιζαν μέχρι τότε να στέλνουν τα παιδιά τους στα σχολεία της Mission Laïque και οι οποίοι μετοικούσαν πλέον μαζικά στη Γαλλία. Ο δεύτερος συνδεόταν με το γεγονός ότι οι απόφοιτοι των σχολείων της Mission Laïque δεν μπορούσαν, όπως οι απόφοιτοι άλλων εκπαιδευτηρίων, να ζητήσουν αναβολή στράτευσης ή να έχουν πρόσβαση σε θέσεις του δημόσιου τομέα, καθώς υπήρχαν ζητήματα με την αναγνώριση των παρεχόμενων σπουδών από τις ελληνικές Αρχές.¹¹ Τα ακριβή αίτια της υποχώρησης της μαθητικής προσέλευσης στα τέλη του 1920 μένουν ακόμη να προσδιοριστούν με ακρίβεια, στη βάση και άλλων πηγών. Η ερμηνεία του φαινομένου από τις γαλλικές προξενικές Αρχές μοιάζει, πάντως, να είναι, εκ πρώτης όψεως, εύλογη.¹² Ίσως όμως πάλι, να οφείλεται σε μια στροφή σημαντικής μερίδας του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης προς τα ελληνικά ιδρύματα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τάση που έγινε έκδηλη τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1920 και με ακόμη μεγαλύτερη ένταση στη συνέχεια.¹³

Η δεύτερη, ακόμη πιο ραγδαία, τάση υποχώρησης της προσέλευσης στα σχολεία της Mission, μετά το 1930, είναι πιο εύκολο να ερμηνευθεί. Θα πρέπει να αποδοθεί, αναμφίβολα, στην ψήφιση του νόμου 4862 για τα ξένα σχολεία, το 1931, που απαγόρευε τη φοίτηση παιδιών ελληνικής ιθαγένειας σε «ξένα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης», καθώς και στην εφαρμογή των πρώτων σχετικών μέτρων ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1930.¹⁴ Η ψήφιση του νόμου αυτού της κυβέρνησης Βενιζέλου, έργο του υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου, είχε ως άμεση συνέπεια τη δραστηκή συρρίκνωση τα επόμενα χρόνια, του μαθητικού πληθυσμού σε όλα τα γαλλικά σχολεία δημοτικής εκπαίδευσης και γενικότερα σε όλα τα ξένα σχολεία.¹⁵ Το ίδιο παρατηρήθηκε

10. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque (Salonique)», 20 Ιανουαρίου 1932.

11. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, ο γάλλος πρόξενος, R. Delage, στον γάλλο υπουργό Εξωτερικών, 26 Νοεμβρίου 1929.

12. Για τη μετανάστευση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης στη δεκαετία του 1910 και στο Μεσοπόλεμο, με κύριο προορισμό τη Γαλλία, βλ. Παπαμίκος Χρονάκης, *ό.π.*, σ. 303-305; Marc Mazower, *Θεσσαλονίκη. Πόλη φαντασμάτων. Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και Εβραίοι. 1453-1950*, μτφ. Κ. Κουρεμένος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2004, σ. 478.

13. Βλ. Devin Naar, *Η Θεσσαλονίκη των Εβραίων. Ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη νεότερη Ελλάδα*, μτφ. Γεμελιάρης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2018, σ. 174-177.

14. Νόμος 4862 «Περί των ξένων σχολείων», Φ.Ε.Κ., 7 Ιανουαρίου 1931, φύλ. 2, τ.χ. Α'.

15. Για την περιοχή της Μακεδονίας, βλ. Anastasiadis, *ό.π.*, σ. 253.

και σε σχέση με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Mission Laïque στη Θεσσαλονίκη. Το Δημοτικό Σχολείο, που στεγαζόταν σε ενοικιάζομενο κτήριο στην οδό Δημοκρατίας 46 και αριθμούσε 250 εγγεγραμμένους μαθητές κατά τη σχολική χρονιά 1929-1930, σταμάτησε να λειτουργεί. Φαίνεται ότι αρκετοί μαθητές δημοτικής εκπαίδευσης της Mission στράφηκαν τότε, όπως και άλλοι μαθητές ξένων δημοτικών σχολείων, προς τα εβραϊκά σχολεία της πόλης, που σημείωσαν σημαντική αύξηση, με 2000 νέες εγγραφές.¹⁶ Ο μαθητικός πληθυσμός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του γαλλικού σχολικού οργανισμού περιορίστηκε την επόμενη χρονιά, σε 49 μόλις μαθητές ξένης υπηκοότητας, που στεγάστηκαν στο Λύκειο αρρένων, καθώς και στο Γυμνάσιο θηλέων.¹⁷ Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του 1930, η Mission Laïque βρέθηκε να 'χει απωλέσει ένα από τα εκπαιδευτήριά της και να 'ναι αναγκασμένη να περιορίσει τις δραστηριότητές της στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η διακοπή λειτουργίας του δημοτικού σχολείου και η δραστική μείωση του αριθμού των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στις αρχές της δεκαετίας του 1930, δημιούργησαν, επιπλέον, δυσοίωνες προοπτικές για τα γυμνάσια της Mission, που μέχρι τότε αντλούσαν τη μαθητική πελατεία τους, σε μεγάλο βαθμό, από το υπό κατάργηση δημοτικό. Ο νόμος 4682 για τα ξένα σχολεία έφερε, επιπλέον, πρόσθετες δυσκολίες στη λειτουργία τους, καθώς επέβαλε, μεταξύ άλλων, την υποχρεωτική διδασκαλία στα ξένα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης των μαθημάτων της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας και της γεωγραφίας της Ελλάδας, από έλληνες καθηγητές και στα ελληνικά, καθώς και του μαθήματος των θρησκευτικών στους μαθητές ορθόδοξου δόγματος, από καθηγητή με ελληνική ιθαγένεια και ορθόδοξο στο θρήσκευμα. Για να ανταποκριθεί στην πρόσθετη αυτή υποχρέωση, το Γαλλικό Λύκειο αναγκάστηκε να προσλάβει τρεις έλληνες φιλόλογους και να καταφύγει στις υπηρεσίες δύο ακόμη καθηγητών από ελληνικά γυμνάσια της πόλης.¹⁸ Έτσι, ο νόμος 4682 προκάλεσε, εκτός από απώλεια μαθητών και στέρψη εσόδων, αναγκαστική αύξηση των δαπανών, λόγω των νέων προσλήψεων, φέρνοντας, επιπλέον, αλλαγές στο πρόγραμμα διδασκαλίας. Μετά το 1930 ανέκυψε, επομένως, ένα νέο ιστορικό πλαίσιο: για πρώτη φορά από την ίδρυσή τους, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Mission Laïque βρέθηκαν αντιμέτωπα με σοβαρές δυσκολίες, που προοίωνιζαν ένα δυσοίωνα μέλλον.

ΝΕΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1930

Οι εύλογες ανησυχίες που δημιούργησε το κλείσιμο του γαλλικού δημοτικού σχολείου άρχισαν να μετριάζονται, όταν διαπιστώθηκε με ανακούφιση, κυρίως μετά το 1932, ότι το Λύκειο και το Γυμνάσιο θηλέων προσέλκυαν μια αυξανόμενη σε αριθμό νέα μαθητική πελατεία, που προερχόταν από απόφοιτους άλλων δημοτικών σχολείων της πόλης. Καθώς πολλοί από τους νέους μαθητές, είτε δεν γνώριζαν καθόλου τη γαλλική γλώσσα, είτε είχαν ανεπαρκείς γλωσσικές γνώσεις, συγκροτήθηκαν ειδικά τμήματα (*cours spéciaux*) που προετοίμαζαν την εισαγωγή τους στα δύο ιδρύματα-

16. Bernard Pierron, *Juifs et chrétiens de la Grèce moderne. Histoire des relations intercommunautaires de 1821 à 1945*, L' Harmattan, Paris 1996, σ. 154.

17. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque. Questionnaire. 1930 », «Questionnaire, Décembre 1931».

18. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1932».

τα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Mission, παρέχοντας ενισχυμένη διδασκαλία γαλλικών (26 ώρες την εβδομάδα).¹⁹ Η νέα μαθητική πελατεία των δευτεροβάθμιων ιδρυμάτων της Mission Laïque αποτελείτο πια στην πλειονότητά της από Έλληνες, ορθόδοξου δόγματος.²⁰ Όπως διαπίστωναν οι υπεύθυνοι του σχολικού οργανισμού, η αναλογία των τελευταίων στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού αυξανόταν διαρκώς, ενώ μειωνόταν σταδιακά το ποσοστό των εγγεγραμμένων μαθητών ισραηλιτικού θρησκευόμενου.²¹ Την περίοδο αυτή άρχισε, επομένως, να αλλάζει η εθνοτική και θρησκευτική σύνθεση των μαθητών του Γαλλικού Λυκείου και του Γαλλικού Γυμνασίου θηλέων. Μια τάση, που με την πάροδο του χρόνου ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο.

Η φοίτηση στο Λύκειο και στο Γυμνάσιο θηλέων ενός αυξανόμενου αριθμού ελλήνων μαθητών και μαθητριών, σε συνδυασμό με την εισαγωγή μαθημάτων ελληνικής παιδείας και την πρόσληψη ελλήνων φιλόλογων για τη διδασκαλία τους, έθεσαν μια σειρά από ζητήματα. Οι εβραίοι μαθητές του Λυκείου δυσκολεύονταν με τα υποχρεωτικά πια χαρακτήρα «ελληνικά» μαθήματα, ιδιαίτερα με το μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Οι ελληνορθόδοξοι μαθητές, από την άλλη, συχνά υστερούσαν στα μαθήματα γαλλικής γλώσσας και ενδιαφέρονταν λιγότερο για την απόκτηση γαλλικών σχολικών πτυχίων.²² Προκειμένου να εξομαλυνθούν οι παραπάνω διαφορές, οι υπεύθυνοι του ιδρύματος δεν άργησαν να προσανατολιστούν, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930, σε μια αναδιοργάνωση του προγράμματος των γυμνασιακών σπουδών, προβλέποντας τη λειτουργία δύο βασικών κατεύθυνσεων. Διατηρήθηκε, καταρχήν, η κλασική κατεύθυνση σπουδών, που υιοθετούσε το γαλλικό πρόγραμμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και απέβλεπε στην απόκτηση των γαλλικών σχολικών τίτλων. Τα μαθήματα αυτής της κατεύθυνσης παρακολουθούσαν μαθητές που συνέχισαν να είναι κατά τα τρία τέταρτα εβραϊκής καταγωγής. Έτσι, όπως και στη δεκαετία του 1920, στη δεκαετία του 1930, τελειόφοιτοι μαθητές της Mission παρουσιάζονταν στις ετήσιες εξετάσεις για το baccalauréat, που διοργανώνονταν στη Θεσσαλονίκη με ευθύνη της Γαλλικής Σχολής Αθηνών (ο αριθμός τους παρουσίαζε διακυμάνσεις από χρονιά σε χρονιά: 44 εξεταζόμενοι το 1931, 33 το 1932, 14 το 1936, 38 το 1938). Από τους παραπάνω εξεταζόμενους, γύρω στους 25 περίπου πετύχαιναν κάθε χρόνο στις εξετάσεις και αποκτούσαν το γαλλικό απολυτήριο (18 επιτυχόντες το 1931, 33 το 1932, 14 το 1936, 38 το 1938).²³

Στα μέσα της δεκαετίας του 1930 θεσπίστηκε, όμως, και μια δεύτερη κατεύθυνση σπουδών.²⁴ Η κατεύθυνση αυτή ακολουθούσε το ελληνικό πρόγραμμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με ενισχυμένη, βέβαια, τη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας, και οδηγούσε στην απόκτηση του ελληνικού «απολυτηρίου γυμνασίου». Τη νέα αυτή κατεύθυνση ακολουθούσαν μαθητές που, στη μεγάλη τους πλειοψηφία τους, ήταν ορθόδοξου δόγματος. Στα 1939, οι δύο κατευθύνσεις συνιστούσαν σχεδόν ισόδυναμες επιλογές, καθώς 218 μαθητές ετοιμάζονταν για το γαλλικό baccalauréat και 192 για το ελληνικό απολυτήριο. Συνολικά, ο αριθμός των μαθητών στο Λύκειο και στο Γυμνάσιο θηλέων

19. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1932».

20. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1931».

21. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1932». Βλ. Επίσης, Flitouris, *ό.π.*, σ. 105.

22. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1932».

23. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1931», «Questionnaire. Décembre 1932», «Mission Laïque Française de Salonique», «Mission Laïque Française de Salonique. 1939».

24. Για την εξέλιξη αυτή, βλ. επίσης Μπουρούτης, *ό.π.*, σ. 314.

Το Σχολικό κτήριο της Mission Laïque Française στη Θεσσαλονίκη κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από το Αρχείο του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης.

αυξήθηκε, στα τέλη της δεκαετίας του 1930, από 248 σε 308.²⁵ Όπως προκύπτει από τα παραπάνω δεδομένα, η αναδιοργάνωση του προγράμματος σπουδών και η θέσπιση διπλής κατεύθυνσης ενίσχυσαν, τελικά, την έλξη που ασκούσαν τα ιδρύματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Mission Laïque στο ντόπιο πληθυσμό, κυρίως στον ορθόδοξο στοιχείο. Η εξέλιξη αυτή δεν φαίνεται να 'ναι άσχετη με την παρουσία στα ντρία του ιδρύματος, από το 1935 έως και το 1940, του André Havard, που θεωρούσε ότι το γαλλικό ίδρυμα ήταν μέχρι τότε «υπερβολικά εξαρτημένο» από τη συμμετοχή του εβραϊκού στοιχείου της πόλης. Ο νέος γάλλος διευθυντής έκρινε ότι θα έπρεπε να διευρυνθεί η απήχηση της Mission στον ελληνορθόδοξο πληθυσμό.²⁶ Ο Havard, που διαπνέονταν από έναν έντονο αντισημιτισμό, μοιάζει εδώ να συμπλέει με την κυρίαρχη σε μερίδα του χριστιανικού Τύπου της πόλης εβραιοφοβία σε περίοδο έξαρσης του αντισημιτισμού τόσο στην Ελλάδα, όσο και στη Γαλλία. Έτσι, ύστερα από τρεις δεκαετίες λειτουργίας, τα σχολεία της Mission Laïque στη Θεσσαλονίκη, το Λύκειο αρρένων και το Γυμνάσιο θηλέων, μετεξελίχθηκαν στην πράξη σε ελληνογαλλικά σχολεία, αφού προετοίμαζαν πια τους μαθητές τους και για ελληνικούς σχολικούς τίτλους.

Στο μεταξύ, ο σχολικός οργανισμός της Mission Laïque γνώρισε μια σημαντική θεσμική εξέλιξη και σε ένα άλλο πεδίο. Στα ειδικά τμήματα ενισχυμένης διδασκαλίας (cours spéciaux) που τέθηκαν σε λειτουργία από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 για να ενισχυθεί η γαλλομάθεια των νεοεισέρχομενων μαθητών, άρχισαν να συχνάζουν, μεταξύ άλλων, παλιοί μαθητές ελληνικών γυμνασίων της πόλης, επιδιώκοντας να συμπληρώσουν και να βελτιώσουν τις ανεπαρκείς γνώσεις γαλλικών που είχαν αποκομίσει κατά τη διάρκεια των γυμνασιακών τους σπουδών.²⁷ Ολοένα και περισσότερο, τα

25. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque Française de Salonique. 1939».

26. Flitouris, *ό.π.*, σ. 105.

27. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1932».

εκπαιδευτικά ιδρύματα της Mission Laïque προσέλκυαν μια νέα τύπου πελατεία: μαθητές και αποφοίτους άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όλων των τάξεων και όλων των ηλικιών, που δεν ενδιαφέρονταν για σχολική φοίτηση σύμφωνα με τα γαλλικά πρότυπα ή για την απόκτηση γαλλικών ή ελληνικών σχολικών τίτλων, αλλά για την εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας. Επενδύοντας στη νέα αυτή πελατεία και προκειμένου να αναπληρωθούν οι απώλειες σε μαθητικό δυναμικό των προηγούμενων ετών, το Γαλλικό Λύκειο, προσέφερε σε τακτική βάση απογευματινά και βραδινά μαθήματα γαλλικών (με ωράριο αντίστοιχα 4 μ.μ. έως 6 μ.μ. και 6 μ.μ. έως 8 μ.μ.). Τα απογευματινά μαθήματα απευθύνονταν αρχικά σε παιδιά σχολικής ηλικίας, αποφοίτους δημοτικών σχολείων και αργότερα και μαθητές γυμνασίων, ενώ τα βραδυνά μαθήματα παρακολουθούσαν ως επί το πλείστον ενήλικες, μεταξύ των οποίων αρκετοί φοιτητές πανεπιστημίου και αξιωματικοί. Η νέα αυτή εκπαιδευτική υπηρεσία ενισχύθηκε και επισημοποιήθηκε με τη σύσταση από το 1936, εντός του σχολικού οργανισμού της Mission, ενός Κέντρου Γαλλικών Σπουδών (Centre d'études françaises), που χορηγούσε και πιστοποιητικά γαλλομάθειας.²⁸ Οργανώθηκαν μάλιστα ομοιογενή τμήματα διδασκαλίας ανάλογα με την επαγγελματική και κοινωνική προέλευση των ενηλίκων μαθητών (δάσκαλοι, καθηγητές μέσης εκπαίδευσης, υπάλληλοι ταχυδρομείου και φοιτητές).²⁹ Η παραπάνω ομαδοποίηση θεωρήθηκε ότι βελτιώνει τις συνθήκες διδασκαλίας και τη σχολική επίδοση των μαθητών. Το 1938, 144 σπουδαστές παρακολούθησαν τα βραδινά μαθήματα (σε σύνολο 660 εγγεγραμμένων μαθητών, 20%), ενώ την επόμενη χρονιά ο αριθμός τους αυξήθηκε σε 200.³⁰ Για προπαγανδιστικούς λόγους, τα βραδινά μαθήματα γαλλικών προσφέρονταν δωρεάν. Το γεγονός αυτό συνέβαλε, ασφαλώς, στη μεγάλη επιτυχία που σημείωναν, διογκώνοντας το σπουδαστικό κοινό των γαλλικών ιδρυμάτων της Mission Laïque. Τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο συνολικός αριθμός των Θεσσαλονικέων που κατέφευγαν στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες της Mission έφτανε σχεδόν τους 850. Με έκδηλη ικανοποίηση, οι υπεύθυνοι επισήμαναν ότι το ίδρυμα έχει ξαναποκτήσει τη δυναμική πορεία που το χαρακτήριζε πριν εφαρμοστεί ο νόμος Παπανδρέου.³¹ Η σχολική κρίση της δεκαετίας του 1930 έμοιαζε να βαίνει προς το τέλος της. Ο σχολικός οργανισμός της Mission έβγαινε από την κρίση δυναμωμένος, καθώς είχε καταφέρει να μετεξελιχθεί, διαφοροποιώντας το εκπαιδευτικό του έργο και εμπλουτίζοντας την πελατεία του.

Η θεσμική αυτή μετεξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα να ενισχύσει την κοινωνική του απήχηση και να ενδυναμώσει τους δεσμούς του με την τοπική κοινωνία. Με τη διαφοροποιημένη εκπαιδευτική δράση που ανέπτυξε από τις αρχές της δεκαετίας του 1930, η Mission Laïque άγγιζε πια με το έργο της ένα κοινό πολύ ευρύτερο από αυτό των παιδιών σχολικής ηλικίας, όπως όταν πρωτολειτούργησε, στρεφόμενη προς όλες τις ηλικίες και προσελκύνοντας ακόμη και ενήλικες από πολλές και διαφορετικές επαγγελματικές και κοινωνικές ομάδες.

Η εξωστρέφεια του σχολικού οργανισμού του γαλλικού συλλόγου και η στενότερη σύνδεσή του με τη θεσσαλονικιώτικη κοινωνία και τους πολιτισμικούς της θεσμούς ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο, όταν, στα τέλη της δεκαετίας 1930, άρχισε να συνερ-

28. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque Française de Salonique». Βλ. επίσης, Flitouris, *ό.π.*, σ. 105-106.

29. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, επιστολή Διομήδη Ιατρόπουλου, καθηγητή της Mission Laïque στον γάλλο πρόβη, Θεσσαλονίκη, 5 Απριλίου 1945.

30. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque Française de Salonique» και «Mission Laïque Française de Salonique. 1939».

31. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque Française de Salonique. 1939».

γάζεται και με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, που είχε ανοίξει τις πύλες του από το 1926. Από τον Νοέμβριο του 1939, η Mission προσέφερε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης μαθήματα γαλλικών για αρχάριους, τα οποία παρακολουθούσαν σε τακτική βάση πάνω από 100 φοιτητές, καθώς και μαθήματα γαλλικής λογοτεχνίας, που απευθυνόταν σε φοιτητές με επαρκείς γνώσεις γαλλικής γλώσσας, προσελκύνοντας γύρω στους 100 ακροατές.³² Ο γαλλικός σχολικός οργανισμός ακολουθούσε εδώ τα βήματα του Ανώτερου Ινστιτούτου Γαλλικών Σπουδών της Αθήνας, που οργάνωνε, από το 1933, σε ετήσια βάση κύκλους διαλέξεων γαλλικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.³³ Με τη νέα αυτή πρωτοβουλία, η Mission διεύρυνε ουσιαστικά τη δράση της από το εκπαιδευτικό στο ευρύτερο πολιτιστικό πεδίο, σε μια περίοδο όπου ο αυξανόμενος ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών δυνάμεων με φιλοδοξίες πολιτιστικής ηγεμονίας στην Ελλάδα κορυφώθηκε, όπως δείχνουν, μεταξύ άλλων, η δραστηριοποίηση πολλών ξένων επιμορφωτικών ινστιτούτων στη δεκαετία του 1930³⁴ και η σύσταση, την ίδια δεκαετία, εδρών ξένης φιλολογίας στα ελληνικά πανεπιστήμια.³⁵ Η Mission έδειχνε ότι ήταν σε θέση να λειτουργήσει όχι μόνο ως σχολικός οργανισμός, αλλά και ως πολιτιστικός φορέας, σε ρόλο ανάλογο με αυτόν που επιτελούσε το Γαλλικό Ινστιτούτο της Αθήνας.

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΣΕ ΤΡΟΧΙΑ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Την περίοδο αυτή ο γαλλικός θέσμος γνώρισε, επιπλέον, σημαντικές αλλαγές σε ό,τι αφορά στη σύνθεση του μαθητικού και του διδακτικού του προσωπικού. Ταυτόχρονα με τη μείωση της παρουσίας εβραίων μαθητών, αισθητή ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1920, παρατηρήθηκε μια σημαντική αύξηση της προσέλευσης ελληνορθόδοξων μαθητών στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Mission, ιδιαίτερα μετά τη θέσπιση του προγράμματος σπουδών που οδηγούσε στο ελληνικό απολυτήριο. Ο γάλλος πρόξενος σημείωνε, το 1938, ότι, «για πρώτη φορά από την ίδρυση του Γαλλικού Λυκείου, οι ορθόδοξοι μαθητές του υπερτερούσαν αριθμητικά έναντι των Εβραίων».³⁶ Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία φαίνεται ότι πράγματι, το 1939, η αριθμητική παρουσία των ελληνορθόδοξων μαθητών έγινε ισοδύναμη μ' αυτή την εβραίων. Στο διάστημα από το 1930 έως και το τέλος της δεκαετίας το ποσοστό των μαθητών ισραηλιτικού θρησκευόμενου μειώθηκε σταδιακά από 70% σε 47%.³⁷ Έτσι, το γαλλικό σχολικό ίδρυμα, που στις απαρχές του έμοιαζε συχνά να είναι ένα εβραϊκό γυμνάσιο υπό γαλλική διοίκηση και που είχε επανειλημμένα αποτελέσει στόχο αντισημιτικών επιθέσεων,³⁸ έδειχνε να βρίσκεται, στα τέλη της δεκαετίας του 1930, σε τροχιά σταδιακού εξελληνισμού. Η τάση αυτή ενισχύθηκε, επιπλέον, από την απώλεια γιουγκοσλάβων μαθητών, που συνήθιζαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1920 να φοιτούν στο Γαλλικό Λύκειο της Θεσσαλονίκης ως οικότροφοι, έχοντας στη διάθεσή τους και έναν σέρβο

32. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, A. Havard στον γάλλο πρέσβη, Θεσσαλονίκη, 5 Δεκεμβρίου 1939.

33. Βλ. Loukia Efthymiou, *La formation des francisants en Grèce: 1836-1982*, Publibook, Paris 2015, σ. 133-146.

34. Χάγκεν Φλάισερ, «Στρατηγικές πολιτισμικής διείσδυσης των μεγάλων δυνάμεων και ελληνικές αντιδράσεις, 1930-1960» στο Χάγκεν Φλάισερ (επιμ.), *Η Ελλάδα '36-'49. Από τη Δικτατορία στον Εμφύλιο. Τομές και συνέχειες*, Καστανιώτης, Αθήνα 2003, σ. 91-95.

35. Efthymiou, ό.π., σ. 133-146.

36. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque Française de Salonique».

37. Flitouris, ό.π., σ. 106.

38. Για τον αντισημιτισμό και το Γαλλικό Λύκειο, βλ. Πάρις Παπαμάρκος Χρονάκης, «'Εχιδναι' και 'Όφεις', 'Κομιτατζήδες' και 'Ψευδοσιωνιστές'. Ο αντισημιτισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου», *Αρχαιοτάξιο*, τ.χ. 19, (Δεκέμβριος 2017), σ. 102-121 και σ. 109 · Flitouris, ό.π., σ. 104-105.

καθηγητή.³⁹ Ύστερα από την άρνηση της γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης, στις αρχές της δεκαετίας του 1930, να χορηγήσει διαβατήριο και άδεια εξαγωγής συναλλάγματος σε όσους Σέρβους επιθυμούσαν να γραφτούν στο γαλλικό σχολείο (για λόγους που παραμένουν αδιευκρίνιστοι), η εξωελλαδική αυτή πηγή στρατολόγησης μαθητών στέρεψε. «Εδώ και ένα χρόνο δεν έχουμε πια νέους σέρβους μαθητές», διαπίστωναν σε αναφορά τους, οι υπεύθυνοι του γαλλικού ιδρύματος το 1932.⁴⁰

Η ιστορία των εκπαιδευτηρίων της Mission συμπυκνώνει, επομένως, στο δεύτερο μισό της περιόδου του Μεσοπολέμου την ίδια την ιστορία της Θεσσαλονίκης μετά την ενσωμάτωσή της στην ελληνική επικράτεια, καθώς ακολούθησε μια πορεία αποεβραιοποίησης, αποβαλκανοποίησης/απο-οθωμανοποίησης και σταδιακού εξελληνισμού.

Η εξέλιξη αυτή αποτυπώθηκε και στη σύνθεση του διδακτικού προσωπικού. Το 1915 η Mission απασχολούσε συνολικά 35 καθηγητές, εκ των οποίων 20 Γάλλοι, 13 Έλληνες, ένας Σέρβος και ένας Άγγλος.⁴¹ Στη δεκαετία του 1930, όμως, προσλήφθηκαν αρκετοί Έλληνες διδάσκοντες, από τη μια, για να στελεχωθεί η νέα κατεύθυνση του Γαλλικού Λυκείου, και, από την άλλη, για να υποστηριχθεί με διδακτικό προσωπικό η λειτουργία των ειδικών τμημάτων, καθώς και των απογευματινών και βραδινών μαθημάτων γαλλικών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το 1938 τα εκπαιδευτήρια της Mission να εργοδοτούν περισσότερους Έλληνες καθηγητές από ό,τι γάλλους (αντίστοιχα 40 έναντι 15), ενώ η απώλεια των σέρβων μαθητών οδήγησε στην απομάκρυνση του σέρβου καθηγητή.⁴² Έτσι, η θεσμική μετεξέλιξη των εκπαιδευτηρίων της Mission στη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου, η αναδιοργάνωση του προγράμματος σχολικών σπουδών και η προσφορά νέων εκπαιδευτικών υπηρεσιών, επέφεραν, τελικά, σημαντικές αλλαγές στη φυσιογνωμία τους.

Ύστερα από μια πετυχημένη ανασυγκρότηση, ο σχολικός οργανισμός της Mission έδειχνε, στα τέλη της δεκαετίας, να συνέρχεται από την κρίση που γνώρισε στις αρχές της ίδιας δεκαετίας, να έχει αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις δυσκολίες της μετάβασης στο εθνικό κράτος και να εισέρχεται εκ νέου σε μια περίοδο ανοδικής πορείας. Προσβλέποντας σε μια περίοδο ανάπτυξης, οι υπεύθυνοι του οργανισμού προχώρησαν σε μεταστέγαση του Γαλλικού Γυμνασίου Θηλέων (Cours secondaire des Jeunes Filles) σε νέες κτηριακές εγκαταστάσεις, στην οδό Κριεζώτου. Το καινούργιο σχολικό κτήριο δεν πρόλαβε, όμως, να λειτουργήσει, καθώς, όπως θα δούμε στη συνέχεια, η διαφανόμενη ανοδική πορεία της Mission Laïque, στα τέλη της δεκαετίας του 1930, διακόπηκε βίαια από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΠΟΛΕΜΟΣ, ΚΑΤΟΧΗ, ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ: ΜΙΑ ΠΑΡΑΤΕΤΑΜΕΝΗ ΔΙΑΚΟΠΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Το Γαλλικό Γυμνάσιο Θηλέων της Θεσσαλονίκης διέκοψε, τη λειτουργία του πριν ακόμη ο πόλεμος φτάσει στη βαλκανική χερσόνησο, όταν, τον Σεπτέμβριο του 1939, η Γαλλία βρέθηκε σε εμπόλεμη κατάσταση.⁴³ Το Γαλλικό Λύκειο συνέχισε τη λειτουργία του,

39. Flitouris, ό.π., σ. 102.

40. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire. Décembre 1932».

41. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/A/424, ο γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον γάλλο πρέσβη, Deville, Θεσσαλονίκη, 20 Ιανουαρίου 1915.

42. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Mission Laïque Française de Salonique. 1939».

43. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, ο γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον γάλλο πρέσβη, Gaston Maugras, Θεσσαλονίκη, 27 Ιουνίου 1941.

αλλά μόνο για έναν ακόμη χρόνο, μέχρι και την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, τον Νοέμβριο του 1940, όταν, όπως και πολλά άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας, έκλεισε τις πόρτες του.⁴⁴ Οι ελληνικές αστυνομικές και στρατιωτικές Αρχές προχώρησαν, επιπλέον, σε επίταξη των γαλλικών σχολικών κτηρίων για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες τους.⁴⁵ Μετά τη γερμανική εισβολή, τον Απρίλιο του 1941, τα κτήρια των εκπαιδευτηρίων της Mission επιτάχθηκαν και πάλι, αυτήν τη φορά από γερμανούς στρατιώτες, που τα μετέτρεψαν σε στρατιωτικούς κοιτώνες και νοσηλευτήρια. Εκτιμώντας ότι, υπό αυτές τις συνθήκες, τα γαλλικά σχολεία δεν επρόκειτο σύντομα να επαναλειτουργήσουν ο διευθυντής του ιδρύματος, André Havard, ζήτησε από τις γαλλικές προξενικές Αρχές, τον Ιούνιο του 1941, τον επαναπατρισμό εννέα γάλλων καθηγητών - συμπεριλαμβανομένου και του εαυτού του - οι οποίοι διατελούσαν ουσιαστικά άεργοι από τον Νοέμβριο του 1940. Ορισμένοι από αυτούς είχαν μετακινηθεί, στο μεταξύ, στην Αθήνα.⁴⁶ Είναι πολύ πιθανό οι περισσότεροι να συμπεριλήφθηκαν στην αποστολή επαναπατρισμού γάλλων πολιτών από την Ελλάδα στη Γαλλία, που οργάνωσε το καθεστώς του Βισί, μετά το χειμώνα της πείνας του 1941-1942, προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωσή τους.

Με τα κτήριά του επιταγμένα και χωρίς καθηγητές, είναι φανερό ότι ο σχολικός οργανισμός της Mission τελούσε, μετά την έναρξη του πολέμου, σε κατάσταση διάλυσης. Είναι αλήθεια ότι η διακοπή λειτουργίας των σχολικών μονάδων ήταν ένα συνηθισμένο φαινόμενο την περίοδο αυτή, καθώς συχνά καταλαμβάνονταν από στρατιωτικές μονάδες που τα χρησιμοποιούσαν για τις δικές τους ανάγκες. Έχοντας διακόψει για μια παρατεταμένη περίοδο τη λειτουργία του, ο σχολικός οργανισμός της Mission Laïque στη Θεσσαλονίκη βρέθηκε επομένως, στη δεκαετία του 1940, στην πιο κρίσιμη περίοδο της ιστορίας του. Αυτό έγινε ακόμη πιο ορατό με την Απελευθέρωση. Ακέφαλο, μετά τον επαναπατρισμό στη Γαλλία του διευθυντή του, αποδεκατισμένο, μετά την αποχώρηση της πλειοψηφίας των γάλλων καθηγητών του και έχοντας απωλέσει στο μεταξύ την πιο πιστή του πελατεία, τους γαλλομαθείς εβραίους μαθητές του, θύματα του Ολοκαυτώματος, το θεσσαλονικιώτικο ίδρυμα της Mission Laïque δυσκολευόταν μετά την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων να επαναλειτουργήσει.

Την κρίσιμότητα της κατάστασης αντιλήφθηκε πρώτος ο Διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, Octave Merlier, λίγο καιρό μετά την επιστροφή του από τη Γαλλία, το καλοκαίρι του 1945. Ο Merlier υποστήριζε με επιμονή ότι η Mission Laïque θα έπρεπε να ξαναρχίσει τη λειτουργία της στη Θεσσαλονίκη το συντομότερο δυνατό, έστω και μετ' εμποδίων, ακόμη και σε προσωρινά καταλύματα. Ενστερνιζόμενος την άποψη του Merlier, ο γάλλος πρέσβης, Jean Baelen, εισηγήθηκε να διατεθεί άμεσα κονδύλιο ύψους 350.000 φράγκων από το γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών για τον σκοπό αυτό.⁴⁷ Τη θέση αυτή συμμαριζόταν και ο γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη, Raoul-Duval, ο οποίος ζήτησε, τον Ιανουάριο και ξανά τον Φεβρουάριο του 1946,

44. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, επιστολή Διομήδη Ιατρόπουλου, καθηγητή της Mission Laïque στον γάλλο πρέσβη, Θεσσαλονίκη, 5 Απριλίου 1945.

45. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, μετάφραση στα γαλλικά πράξης επίταξης του Γαλλικού Λυκείου Θεσσαλονίκης από τον διοικητή Χωροφυλακής, Ξανθόπουλο, 1 Νοεμβρίου 1940.

46. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, E. Haime, ο γάλλος υποπρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον γάλλο πρέσβη, G. Maugras, Θεσσαλονίκη, 4 Ιουνίου 1941.

47. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, G. Raoul-Duval, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον γάλλο επιτετραμμένο, De la Sablière, Θεσσαλονίκη, 15 Σεπτεμβρίου 1945.

να σταλεί επειγόντως καθηγητής που θα αναλάμβανε τη διεύθυνση του ιδρύματος.⁴⁸ Η λύση που δόθηκε στο ακανθώδες και κρίσιμο αυτό ζήτημα προήλθε τελικά από το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών: ένας καθηγητής του αθηναϊκού ιδρύματος, ο Guillaume Picot, μετατέθηκε στη Θεσσαλονίκη και ανέλαβε, το καλοκαίρι του 1946, καθήκοντα διευθυντή.⁴⁹ Μέχρι να μπορέσει το θεσσαλονικιώτικο ίδρυμα της Γαλλικής Αποστολής να ξαναοίξει επισήμως τις πόρτες του, κατά τη σχολική χρονιά του 1946-1947, μεσολάβησαν έτσι, έξι χρόνια ερήμωσης και δύο χρόνια από την απελευθέρωση της πόλης από τους Γερμανούς.⁵⁰ Είναι εμφανές ότι η κεντρική διοίκηση της Mission Laïque στη γαλλική επικράτεια αδυνατούσε από μόνη της να διαχειριστεί τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά τον πόλεμο στο θεσσαλονικιώτικο σχολικό της παράρτημα. Χωρίς την υποστήριξη του γαλλικού διπλωματικού μηχανισμού, είναι αμφίβολο κατά πόσο το ίδρυμα θα 'χε καταφέρει να επαναλειτουργήσει. Ακόμη πιο καθοριστική για την αναβίωσή του αποδείχτηκε, τελικά, η αρωγή που του παρείχε το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, μέσω της διάθεσης προσωπικού. Το γεγονός αυτό έμελλε, τελικά, να καθορίσει, ως ένα βαθμό, και το ριζικό μεταπολεμικό αναπροσανατολισμό του αναγεννημένου ιδρύματος.

Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕ ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΗΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ο νέος γάλλος διευθυντής δεν προχώρησε στην επανίδρυση των γαλλικών σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούσαν προπολεμικά. Ούτε το Γαλλικό Λύκειο αρρένων, ούτε και το Γαλλικό Γυμνάσιο θηλέων ξαναλειτουργήσαν σε πλήρη ανάπτυξη, με το σύνολο δηλαδή των τάξεων που οδηγούσαν στην απόκτηση των γαλλικών σχολικών τίτλων. Έχοντας άλλωστε στη διάθεσή του μόλις δύο γάλλους διδάσκοντες, ο Guillaume Picot αδυνατούσε αντικειμενικά, στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, να αποκαταστήσει την παροχή γαλλικής σχολικής εκπαίδευσης από το ίδρυμα που διπύθιζε. Μετά την εξόντωση της συντριπτικής πλειοψηφίας του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης κατά τη διάρκεια της Κατοχής, εξέλειπε, άλλωστε, και η τοπική πελατεία που είχε εκδηλώσει μέχρι τότε ισχυρό ενδιαφέρον για τις γαλλικές σχολικές σπουδές και τα αντίστοιχα σχολικά διπλώματα. Ο Picot περιορίστηκε, επομένως, να επαναλειτουργήσει τις δύο τελευταίες τάξεις της δευτεροβάθμιας γαλλικής εκπαίδευσης, θέλοντας κυρίως να διευκολύνει παλιούς μαθητές της Mission, που είχαν διακόψει τη φοίτησή τους λόγω των πολεμικών γεγονότων, να ολοκληρώσουν τις γυμνασιακές τους σπουδές με την απόκτηση του γαλλικού απολυτηρίου.⁵¹ Τα μαθήματα προετοιμασίας για το baccalauréat που άρχισαν και πάλι να προσφέρονται δεν συγκέντρωσαν παρά μόνο ένα ολιγάριθμο μαθητικό ακροατήριο: 15 μαθητές κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας, και 30 έως 50 τις επόμενες χρονιές.⁵² Έτσι, μεταπολεμικά, οι σπουδαστές που παρακολουθούσαν το πρό-

48. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, ο γάλλος πρόξενος G. Raoul-Duval στον γάλλο πρέσβη, Θεσσαλονίκη, 23 Ιανουαρίου και 26 Φεβρουαρίου 1945.

49. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, G. Picot στον J. Marx, Θεσσαλονίκη, 18 Ιουνίου 1946.

50. Από τις αρχές του πολέμου, τα ιδρύματα της Mission στη Θεσσαλονίκη τελούσαν ουσιαστικά υπό τον έλεγχο του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, καθώς η εποπτεία που ασκούσε η εξόριστη στην Αγγλία κεντρική διεύθυνση της Mission Laïque είχε ατονήσει. Flitouris, *ό.π.*, σ. 112.

51. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, G. Picot στον J. Marx, Θεσσαλονίκη, 18 Ιουνίου 1946.

52. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, G. Picot στον Fort, αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα της Mission Laïque, Θεσσαλονίκη, 6 Δεκεμβρίου 1946 και *ό.π.*, G. Picot στον De la Sablière, επιτετραμμένο της γαλλικής πρεσβείας, Θεσσαλονίκη, 18 Απριλίου 1947 και ο Raoul-Duval, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη, στον Bidaült, γάλλο υπουργό Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 13 Ιανουαρίου 2018.

γραμμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δεν συνιστούσαν πια παρά μια ισχνή μερίδα του συνόλου των εγγεγραμμένων μαθητών. Θα πρέπει, επίσης, να ληφθεί υπόψη ότι δεν ξαναλειτούργησαν ούτε το Εμπορικό Γυμνάσιο, αλλά ούτε και το πρόγραμμα γυμνασιακών σπουδών που οδηγούσε στην απόκτηση του ελληνικού απολυτηρίου. Με άλλα λόγια, η Mission έπαψε να 'ναι, όπως προπολεμικά, ένας διευρυμένος σχολικός οργανισμός που συντηρούσε πολλά και διαφορετικού τύπου ιδρύματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μεταπολεμικά, ο ρόλος της στο πεδίο των σχολικών σπουδών περιορίστηκε μόνο στη λειτουργία ενός κέντρου προετοιμασίας, φροντιστηριακού ως επί το πλείστον χαρακτήρα, για την απόκτηση του γαλλικού απολυτηρίου.

Χαράσσοντας μια νέα πορεία, ο Picot έδωσε έμφαση στην ανάπτυξη του γαλλικού ιδρύματος μέσα κυρίως από τη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας. Έχοντας διαπιστώσει από κοντά το ισχυρό ενδιαφέρον που εξακολουθούσε να υπάρχει και μετά τον πόλεμο για την εκμάθηση των γαλλικών, θεωρούσε ότι η Mission θα έπρεπε πρωτίστως να επικεντρώσει τις δραστηριότητές της σ' αυτόν τον τομέα εκπαιδευτικών υπηρεσιών στη νέα μεταπολεμική εποχή. Τον Ιούνιο του 1946, σημείωνε σε επιστολή του προς τους γάλλους διπλωμάτες ότι πολλοί Θεσσαλονικείς αναζητούσαν επίμονα καθηγητές γαλλικής και γαλλικά βιβλία και ότι τα μαθήματα γαλλικών που προσέφεραν άλλοι φορείς, όπως ο Ελληνογαλλικός Σύνδεσμος, σημείωναν μεγάλη επιτυχία.⁵³ Το γαλλικό ίδρυμα ξανάρχιζε, επόμενος, όπως και στη δεκαετία του 1930, να προσφέρει μαθήματα γαλλικών, αλλά σ' ένα πιο οργανωμένο πλαίσιο. Θεσπίστηκαν τρία επίπεδα διδασκαλίας (αρχάριοι, ενδιάμεσοι, προχωρημένοι) και επαναπροσλήφθηκαν πέντε παλαιοί καθηγητές του ιδρύματος, με μεγάλη εμπειρία στο συγκεκριμένο αντικείμενο (Οζούνης, Ιατρόπουλος, Μανωλόπουλος, Σιδέρης).⁵⁴ Χάρη στην οικονομική ενίσχυση του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, βρέθηκε, επίσης, λύση στο ζήτημα της σχολικής στέγης. Το ιδιόκτητο σχολικό κτήριο, όπου προπολεμικά στεγαζόταν το Γαλλικό Λύκειο και το οποίο είχε υποστεί σημαντικές καταστροφές κατά την αποχώρηση των γερμανών στρατιωτών, επιδιορθώθηκε. Στα τέλη του 1946, επτά ανακαινισμένες αίθουσες διδασκαλίας (εκ των οποίων μία χωρητικότητας 200 ατόμων) μπόρεσαν εκ νέου να χρησιμοποιηθούν για να καλυφθούν διδακτικές ανάγκες, ενώ αγοράστηκαν σχολικά έδρανα.⁵⁵

Οι αισιόδοξες προβλέψεις του νέου διευθυντή δεν άργησαν να επιβεβαιωθούν. Τα μαθήματα γαλλικών σημείωσαν, από τον πρώτο κιάλας χρόνο επαναλειτουργίας του ιδρύματος, μεγάλη επιτυχία, προσελκύοντας, ως επί το πλείστον, μαθητές γυμνασίου και φοιτητές του Πανεπιστημίου, καθώς και παλιούς μαθητές των ιταλικών, των γερμανικών και των ρουμανικών σχολείων, που παρέμειναν κλειστά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.⁵⁶ Κατά το πρώτο έτος επαναλειτουργίας του Λυκείου, γράφτηκαν γύρω στους 300 μαθητές στα μαθήματα γλώσσας,⁵⁷ ενώ την επόμενη χρονιά ο αριθμός τους διπλασιάστηκε (607 σε σύνολο 670 εγγεγραμμένων, για το έτος 1947-1948).⁵⁸

53. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, G. Picot στον J. Marx, Θεσσαλονίκη, 18 Ιουνίου 1946.

54. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, G. Picot στον Fort, αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα της Mission Laïque, Θεσσαλονίκη, 6 Δεκεμβρίου 1946.

55. Ο.π.

56. Ο.π.

57. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, Raoul-Duval, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον Bidault, υπουργό Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 5 Νοεμβρίου 1946.

58. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, Raoul-Duval, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στο γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 13 Ιανουαρίου 1948.

Hilio - Salonique. Le lycée Français 28-10-46

Το Lycée Français στη Θεσσαλονίκη, τη δεκαετία του 1920. Από το Αρχείο του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης.

Έτσι, ενώ προπολεμικά οι ακροατές των γλωσσικών μαθημάτων αποτελούσαν γύρω στο 20% του συνόλου, μεταπολεμικά το ποσοστό τους εκτινάχτηκε στο 90%. Η διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας, που μέχρι τότε συνιστούσε μια μάλλον συμπληρωματική δραστηριότητα ενός σχολικού οργανισμού, προσανατολισμένου πρωτίστως στην παροχή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μετεξελίχθηκε, μετά το 1946, σε βασική εκπαιδευτική δραστηριότητα του ιδρύματος. Χάρη στην ώθηση που έδωσε η μεγάλη προσέλευση προς τα μαθήματα γαλλικής γλώσσας, το Γαλλικό Λύκειο συνέχισε την ανοδική του πορεία τα επόμενα χρόνια. Ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών του έφτασε το 1949 τους 950, ξεπερνώντας τα επίπεδα συμμετοχής του Μεσοπολέμου.⁵⁹ Ο διπλασιασμός σχεδόν του μαθητικού πληθυσμού την επόμενη χρονιά, όταν έφτασε να αριθμεί γύρω στους 1850 σπουδαστές, θα πρέπει να εκληφθεί ως ένα εξαιρετικό γεγονός. Η απότομη αυτή διόγκωση ήταν αποτέλεσμα μιας, όπως όλα δείχνουν, προσωρινού χαρακτήρα, συνεργασίας ορισμένων ελληνικών γυμνασίων της πόλης με το Γαλλικό Λύκειο. Αδυνατώντας να εξασφαλίσουν με δικά τους μέσα τη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας, τα ελληνικά σχολικά ιδρύματα επέλεξαν να καταφύγουν στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες του γαλλικού ιδρύματος, στέλνοντας τους μαθητές τους στη Mission Laïque.⁶⁰ Είναι αμφίβολο, βέβαια, κατά πόσο η παραπάνω συνεργασία συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια. Η, έστω και πρόσκαιρη, συνεργασία με τα ελληνικά γυμνάσια στο ζήτημα αυτό δείχνει παρόλα αυτά ότι η τοπική κοινωνία εκλάμβανε ολοένα και περισσότερο το γαλλικό ίδρυμα, κατά κύριο λόγο, ως ένα κέντρο εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας και όχι ως ένα γαλλικό γυμνάσιο. Στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, 800 έως 1300 μαθητές εγγράφονταν κάθε χρόνο

59. Βλ. επίσης, Mathilde Chèze, *La France en Grèce. Etude de la politique culturelle française en Grèce du début des années 1930 à 1981*, L' Harmattan, Paris 2017, σ. 128.

60. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, P. Lorian, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον R.Schuman, γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 22 Ιουνίου 1949.

στις διάφορες τάξεις γαλλικών του Γαλλικού Λυκείου,⁶¹ καθιστώντας το το πολυπληθέστερο και εγκυρότερο «φροντιστήριο» γαλλικής γλώσσας της πόλης και γενικότερα της Βορείου Ελλάδας.

Προκειμένου να ανταποκριθεί στη μεγάλη ζήτηση για την εκμάθηση της γαλλικής και τη ραγδαία αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, το γαλλικό ίδρυμα προχώρησε, λίγο καιρό μετά την επαναλειτουργία του, σε ενίσχυση του διδακτικού του προσωπικού. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, στο Γαλλικό Λύκειο δίδασκαν συνολικά 15 καθηγητές (έναντι μόλις πέντε το 1946). Όπως και στα τέλη της δεκαετίας του 1930, οι έλληνες διδάσκοντες υπερτερούσαν αριθμητικά έναντι των γάλλων συναδέλφων τους (10 έναντι πέντε). Το γαλλικό διδακτικό προσωπικό αποτελούσαν τρεις πτυχιούχοι πανεπιστημίου και δύο δάσκαλοι. Οι έλληνες διδάσκοντες ήταν σχεδόν όλοι κάτοχοι απολυτήριου και *baccalauréat*, ενώ ορισμένοι ήταν και πτυχιούχοι διπλωμάτων της *Mission Laïque*. Το Γαλλικό Λύκειο απέκτησε από τον Οκτώβριο του 1947 και υποδιευθυντή, θέση που κατέλαβε ο γάλλος Cartailac, καθηγητής φιλολογίας, με προϋπηρεσία 20 χρόνων σε σχολεία της *Mission*, στη Βηρυτό και στη Δαμασκό. Χάρη σ' αυτήν την ενίσχυσή του σε διδακτικό προσωπικό, το γαλλικό ίδρυμα μπόρεσε να διευρύνει το διδακτικό του έργο, προσφέροντας μαθήματα Γαλλικής γλώσσας *extramuros*, σε ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της πόλης. Καθηγητές του γαλλικού Λυκείου δίδασκαν γαλλικά σε περίπου 150 φοιτητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, συνεχίζοντας μια μορφή συνεργασίας, που πρωτοεμφανίστηκε, όπως είδαμε, στη δεκαετία του 1930.

Παρόμοια μορφή συνεργασίας αναπτύχθηκε και με την Παιδαγωγική Ακαδημία της Θεσσαλονίκης: 150 περίπου σπουδαστές της παρακολουθούσαν τα μαθήματα που πρόσφεραν οι διδάσκοντες της *Mission*.⁶² Το Γαλλικό Λύκειο ενίσχυσε επομένως μεταπολεμικά την εξωστρέφειά του και το εκπαιδευτικό του έργο, πολλαπλασιάζοντας τα κέντρα διδασκαλίας εντός της πόλης.

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΩΣ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΦΟΡΕΑ

Ο πρώτος μεταπολεμικός διευθυντής του ιδρύματος, ο Guillaume Ricot, επεδίωξε να στρέψει την ανάπτυξη του Γαλλικού Λυκείου και προς μια άλλη κατεύθυνση, αυτήν της διοργάνωσης εκδηλώσεων πνευματικού και πολιτιστικού χαρακτήρα. Για τον σκοπό αυτό ίδρυσε, το 1947, στο εσωτερικό του ιδρύματος ένα Κέντρο Πολιτιστικής Ακτινοβολίας (*Centre de Rayonnement Culturel*). Με πρωτοβουλία του Κέντρου, οργάνωθηκαν, την ίδια χρονιά, δημόσια μαθήματα - διαλέξεις γαλλικής λογοτεχνίας από τον διευθυντή Ricot, καθώς και από έναν γάλλο καθηγητή φιλοσοφίας του ιδρύματος, τον Jacques Lusseyran (1924-1971). Οι διαλέξεις τους, που διενεργήθηκαν στη νέα μεγάλη και ανακαινισμένη αίθουσα εκδηλώσεων του ιδρύματος, υπήρξαν ιδιαίτερα πετυχημένες, προσελκύοντας γύρω στους 200 ακροατές.⁶³ Ο γάλλος πρόξενος απέδιδε αυτήν την επιτυχία, μεταξύ άλλων, στο ρητορικό ταλέντο και στην αίγλη που ασκούσαν η προσωπικότητα και η διαδρομή του Lusseyran, ήρωα της γαλλικής αντίστασης, που

61. Flitouris, *ό.π.*, σ. 109.

62. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire pour les établissements français. Mission Laïque de Salonique», Δεκέμβριος 1951.

63. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, P. Lorion, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον R. Schuman, υπουργό Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 22 Ιουνίου 1949.

είχε εκποιστεί στη διάρκεια του πολέμου στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Μπού-ενβαλντ, με σοβαρό πρόβλημα όρασης από την παιδική του ηλικία.⁶⁴

Ο Lusseyran, όπως άλλωστε και ο νέος υποδιευθυντής του ιδρύματος Cartailac, κατηγορήθηκαν το 1948 για φιλοκομμουνισμό και για κατασκοπεία υπέρ ξένου κράτους, κατηγορίες μάλλον αβάσιμες, που είχαν όμως ως αποτέλεσμα, μεσούντος του ελληνικού Εμφυλίου, να απομακρυνθούν αμφότεροι από το Γαλλικό Λύκειο Θεσσαλονίκης, μετά από μια σύντομη θητεία.⁶⁵ Τη δεύτερη χρονιά λειτουργίας του πολιτιστικού κέντρου του Γαλλικού Λυκείου, κατά το έτος 1948-1949, ο διευθυντής του μπόρεσε να διοργανώσει μια σειρά από διαλέξεις, καλώντας, μεταξύ άλλων, ως ομιλητές μέλη της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, καθώς και τον υποδιευθυντή του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, Roger Milliex.⁶⁶ Σύμφωνα με τις γαλλικές πηγές, το θεσσαλονικιώτικο κοινό έδειχνε να ανταποκρίνεται με ενδιαφέρον στις πρωτοβουλίες του γαλλικού ιδρύματος και να παρακολουθεί συστηματικά τις πολιτιστικές του εκδηλώσεις. Υπό αυτές συνθήκες, ο Ricot μπορούσε να δηλώνει, με έκδηλη ικανοποίηση, ότι το αρχικό του σχέδιο που ήταν να καταστήσει το Γαλλικό Λύκειο όχι μόνο έναν εκπαιδευτικό οργανισμό, αλλά και μια εστία διάδοσης του γαλλικού πνεύματος, είχε αρχίσει να υλοποιείται.⁶⁷

Από διάσπαρτες πληροφορίες σε γαλλικά διπλωματικά έγγραφα προκύπτει ότι το Γαλλικό Λύκειο συνέχισε και στις αρχές της δεκαετίας του 1950 να αναπτύσσει μια πλούσια πολιτιστική δράση, με μεγάλη συχνότητα εκδηλώσεων κάθε μήνα. Οι εκδηλώσεις αυτές περιλάμβαναν, ως επί το πλείστον, διαλέξεις με γαλλικές θεματικές (π.χ. η πόλη των Παρισίων, ο Μολιέρος, το γαλλικό λυρικό θέατρο, κ.ά.), προβολές γαλλικών ταινιών και διοργάνωση συναυλιών γαλλικής μουσικής (με έργα των Debussy, Saint-Saens, César Franck).⁶⁸ Στοχεύοντας σ' ένα ευρύτερο κοινό, ακόμη και μη γαλλόφωνο, την περίοδο αυτή οργανώθηκαν διαλέξεις και εκτός του ιστορικού κτηρίου της οδού Ευζώνων, σε μεγάλους χώρους εκδηλώσεων σε κεντρικά σημεία της πόλης (όπως ο κινηματογράφος Ηλύσια), με μετάφραση των ομιλιών και στην ελληνική γλώσσα.⁶⁹ Το γεγονός αυτό είναι ενδεικτικό της σημασίας που δινόταν πια στην πολιτιστική δράση, αλλά και των προσπαθειών που καταβάλλονταν, ώστε οι εκδηλώσεις του ιδρύματος να 'χουν όσο γίνεται μεγαλύτερη απήχηση στην τοπική κοινωνία.

Στην πραγματικότητα, το Γαλλικό Λύκειο δεν λειτούργησε μόνο ως δίαυλος διάδοσης της γαλλικής κουλτούρας και γλώσσας, αλλά και ως ένας δραστήριος τοπικός πολιτιστικός φορέας. Είναι χαρακτηριστικό απ' αυτήν την άποψη, ότι το ίδρυμα φιλοξένησε ακόμη και εκδηλώσεις που αφορούσαν στα ελληνικά γράμματα και διεξάγονταν στην ελληνική γλώσσα. Η στενότερη σύνδεση με την τοπική ελληνόγλωσση κοινωνία επιτεύχθηκε κυρίως μέσω της δράσης του Συνδέσμου Αποφοίτων της *Mission Laïque*, γνωστού με την ονομασία Αμικάλ. Το γαλλικό ίδρυμα ανέπτυξε εξαρχής στενή συνεργασία με τον συλλόγο των παλιών μαθητών του, θέτοντας στη διάθεσή τους τη μεγάλη αίθουσα διαλέξεων

64. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, P. Lorion, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον R. Schuman, υπουργό Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 17 Σεπτεμβρίου 1948.

65. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, Vaux Saint-Cyr, γάλλος πρέσβης στον R. Schuman, υπουργό Εξωτερικών, 10 Σεπτεμβρίου 1948 και 7 Μαΐου 1949.

66. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, P. Lorion, γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη στον R. Schuman, υπουργό Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη, 22 Ιουνίου 1949.

67. *Ο.π.*

68. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Centre culturel de la Mission Laïque Française. Programme de Mars 1951».

69. «Το γαλλικό λυρικό θέατρο», εφημ. *Ελεύθερη Θράκη*, 20 και 29 Μαρτίου 1951 και εφημ. *Τύπος*, 22 Μαρτίου 1951.

για τη διοργάνωση εκδηλώσεων και παραχωρώντας τους χώρους εντός του κτηρίου, για να χρησιμοποιηθούν ως γραφεία και ως εντευκτήριο. Η Αμικάλ αποδείχτηκε ιδιαίτερα δραστήρια, ενισχύοντας την πολιτιστική παρουσία του γαλλικού ιδρύματος. Τον Απρίλιο του 1951, για παράδειγμα, ο σύλλογος αποφοίτων διοργάνωσε ομιλία του θεσσαλονικιού ποιητή Τάκη Βαρβιτσιώτη (1916-2011) με θέμα «Ποίηση και ποιητικά θέματα του Γιώργου Σαραντάρη». Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ακροατήριο βρίσκονταν, μεταξύ άλλων, ο ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος (1931-2020) και η μετέπειτα πετυχημένη θεατρική συγγραφέας Λούλα Αναγνωστάκη (1928-2017).⁷⁰ Ανάλογες πετυχημένες εκδηλώσεις της Αμικάλ στο Γαλλικό Λύκειο εντοπίζονται και στη δεκαετία του 1960. Τον Δεκέμβριο του 1962, διοργανώθηκε έκθεση ζωγραφικής με έργα του θεσσαλονικιού ζωγράφου Κώστα Λαχά στη νέα αίθουσα εκθέσεων του γαλλικού ιδρύματος.⁷¹ Τον Μάρτιο του 1963, η Αμικάλ προσκάλεσε για ομιλία στον χώρο διαλέξεων του Γαλλικού Λυκείου τον Ιωάννη Κακριδή (1901-1992), καθηγητή αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ο οποίος σε μια «κατάμεστη» αίθουσα μίλησε για την «Ελένη» στην Ιλιάδα.⁷² Μέσω της δραστηριοποίησης των αποφοίτων της, η Mission Laïque συνέχισε, επομένως, και μεταπολεμικά να διαθέτει ισχυρά τοπικά ερείσματα, αυτή τη φορά, όχι πια στους εβραϊκούς και στους μεγαλοαστικούς κύκλους, όπως στον Μεσοπόλεμο, αλλά κυρίως στους κύκλους των προοδευτικών διανοουμένων και των πανεπιστημιακών της πόλης.

Η ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι οι σχέσεις του Γαλλικού Λυκείου με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης έγιναν ακόμη πιο στενές στη δεκαετία του 1950. Η κενή, από το 1948, έδρα γαλλικής φιλολογίας πληρώθηκε το 1954, με το διορισμό σ' αυτήν του Henri Ehret, πτυχιούχου φιλολογίας, ο οποίος μόλις είχε αναλάβει παράλληλα καθήκοντα Διευθυντή στο Γαλλικό Λύκειο, αντικαθιστώντας τον Guillaume Picot. Την ίδια χρονιά συστάθηκε και άρχισε να λειτουργεί εντός του πανεπιστημίου, για πρώτη φορά από την ίδρυσή του, Γαλλικό Τμήμα στο Ινστιτούτο Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιών του Α.Π.Θ. Το νεοσύστατο πανεπιστημιακό τμήμα ανέλαβε μια διπλή αποστολή: από τη μια, να καταρτίζει καθηγητές γαλλικής γλώσσας για τη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση και, από την άλλη, να προσφέρει μαθήματα γαλλικής γλώσσας σε όλες τις σχολές για τους υπόλοιπους φοιτητές του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου. Προκειμένου να ανταπεξέλθει στην παραπάνω αποστολή, ο πρώτος διδάσκων, ο Ehret, πλαισιώθηκε από δύο βοηθούς, τον P. Quemeneur και τον J. Bonnefon, αμφότεροι καθηγητές στο Γαλλικό Λύκειο και πτυχιούχοι πανεπιστημίου.⁷³ Η συνδρομή του ιδρύματος της Mission υπήρξε επομένως καθοριστική για τη λειτουργία του νεοσύστατου Γαλλικού Τμήματος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έχοντας στη διάθεσή του διδακτικό προσωπικό υψηλών προσόντων, το νέο πανεπιστημιακό τμήμα λειτούργησε άμεσα, χωρίς καθυστέρηση, ήδη από το 1954, προσφέροντας μαθήματα γαλλικής γλώσσας και λογοτεχνίας σε φοιτητές που προορίζονταν μετά την αποφοίτησή τους να διδάξουν γαλλικά στα γυμνάσια. Οι τρεις αποσπα-

70. «Η ομιλία του Βαρβιτσιώτη», εφημ. *Μακεδονία*, 14 Απριλίου 1951.

71. «Εκθέσεις ζωγραφικής», εφημ. *Μακεδονία*, 2 Δεκεμβρίου 1962.

72. «Η ομιλία του Κακριδή εις το Γαλλικόν Λύκειον», εφημ. *Μακεδονία*, 2 Μαρτίου 1963.

73. Loukia Efthymiou, «La chaire de littérature française à l'université de Thessalonique. Histoire d'une institution franco-hellénique culturelle, 1925-1954» στο Φρειδερίκη Ταμπάκη-Ιωνά (επιμ.), *Διαμεσολάβηση και πρόσληψη στο ελληνογαλλικό χώρο. Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 13-15 Δεκεμβρίου 2013*, Αιγόκερως, Αθήνα 2015, σ. 490-491.

σμένοι διδάσκοντες του Γαλλικού Λυκείου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο οργάνωσαν παράλληλα μαθήματα εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας σε μια σειρά από πανεπιστημιακές σχολές, όπως η Νομική, η Κτηνιατρική και το Πολυτεχνείο, προσελκύοντας στις αρχές του 1960 γύρω στους 200 φοιτητές.⁷⁴ Το Γαλλικό Λύκειο δεν περιορίστηκε στη διάθεση διδακτικού προσωπικού για τις ανάγκες στελέχωσης του νέου πανεπιστημιακού τμήματος. Λειτουργήσε επιπλέον ένα «φροντιστηριακό» χαρακτήρα, όπως όλα δείχνουν, τμήμα που προετοίμαζε τους μελλοντικούς φοιτητές για τις σπουδές τους στο Τμήμα Γαλλικής Φιλολογίας του Α.Π.Θ.⁷⁵ Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι το «αδελφό» πανεπιστημιακό τμήμα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών δεν λειτούργησε παρά έναν χρόνο αργότερα, το 1955.⁷⁶ Κατ' αναλογία με το Γαλλικό Λύκειο Θεσσαλονίκης, το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών διέθεσε στο νεοσύστατο πανεπιστημιακό τμήμα της Αθήνας τέσσερις γάλλους διδάσκοντές του, για να μπορέσει να υποστηριχθεί το διδακτικό έργο των δύο νεοδιορισμένων γάλλων καθηγητών που ήρθαν από τη Γαλλία για να το στελεχώσουν. Είναι φανερό, από τα παραπάνω, ότι το Γαλλικό Λύκειο Θεσσαλονίκης επιτελούσε στη Βόρειο Ελλάδα, εκπαιδευτικό και πολιτιστικό έργο ανάλογο μ' αυτό που διεκπεραίωνε στην ελληνική πρωτεύουσα το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών.

ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ

Η μεγάλη σημασία που αποδιδόταν στις πολιτιστικές δραστηριότητες του θεσσαλονικιού ιδρύματος αποτυπώνεται, μεταξύ άλλων, στις επιλογές που έγιναν σε σχέση με τον εμπλουτισμό της Mission Laïque Θεσσαλονίκης σε κτηριακές εγκαταστάσεις, τη δεκαετία του 1960. Το 1962, κατασκευάστηκε, σε χώρο παρακείμενο στο ιστορικό κτήριο του ιδρύματος, στην οδό Ευζώνων 27, ένα «Κέντρο Πνευματικής Καλλιέργειας»,⁷⁷ που περιλάμβανε μια αίθουσα εκδηλώσεων χωρητικότητας 450 ατόμων - διπλασιάζοντας έτσι τη δυνατότητα υποδοχής κοινού σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια -, μια αίθουσα για τη διεξαγωγή εκθέσεων, καθώς και μια βιβλιοθήκη.⁷⁸ Το Γαλλικό Λύκειο βελτίωσε, την περίοδο αυτή, τις υλικοτεχνικές του υποδόμες, για να μπορέσει να υποδεχθεί σε πιο κατάλληλους χώρους ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως διαλέξεις, κινηματογραφικές προβολές και εικαστικές εκθέσεις. Είναι φανερό ότι ο γαλλικός οργανισμός ενδιαφερόταν όχι μόνο να αυξήσει τον αριθμό των μαθητών που παρακολουθούσαν τα προγράμματα διδασκαλίας γαλλικών, αλλά και να προσελκύσει περισσότερους ακροατές στις εκδηλώσεις που οργάνωνε.

Η κτηριακή αναβάθμιση του ιδρύματος έδωσε, πράγματι, ώθηση στο πρόγραμμα εκδηλώσεων. Το 1965, διοργανώθηκαν οκτώ κινηματογραφικές προβολές, τις οποίες παρακολούθησαν συνολικά 2400 θεατές, ενώ το 1967, προβλήθηκαν συνολικά 32 ταινίες στο γαλλικό ίδρυμα της οδού Ευζώνων, συγκεντρώνοντας 5200 θεατές.⁷⁹ Επιτυ-

74. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Questionnaire en vue du rapport d'activités 1962».

75. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Sénat, Rapport d'information fait au nom de la Commission des Affaires culturelles, à la suite de la mission effectuée par une délégation de cette Commission en vue d'étudier les problèmes actuels posés en Grèce, en Turquie, au Liban et en Jordanie, par l'enseignement du français et les questions culturelles intéressant la France et ces pays, n. 131, 16 Δεκεμβρίου 1960.

76. Efthymiou, *ό.π.*, σ. 207.

77. «Ενεκακινιάσθη εις το Γαλλικόν Λύκειον το 'Κέντρον Πνευματικής Καλλιέργειας', εφημ. *Μακεδονία*, 10 Νοεμβρίου 1962.

78. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Rapport d'activité du Service Culturel de l'Ambassade de France à Athènes pour l'année 1965», Αθήνα, 9 Φεβρουαρίου 1966.

79. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Ambassade de France, «Questionnaire destiné à la préparation du rapport annuel du département sur l'action culturelle et technique de la France dans le monde pendant l'année 1967».

χία σημείωσαν και οι διαλέξεις του ιδρύματος, προσελκύοντας κάθε φορά, κατά μέσο όρο, 200 ακροατές, κατά το έτος 1965.⁸⁰ Επιδιώκοντας τη διεξαγωγή τους σε εβδομαδιαία βάση, η διεύθυνση του ιδρύματος αναζητούσε γαλλόφωνους ομιλητές μεταξύ των γάλλων διδασκόντων του, καθώς και μεταξύ του καθηγητικού προσωπικού του Τμήματος Γαλλικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ενώ τον κύκλο των ομιλητών συμπλήρωναν περιστασιακά καθηγητές του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών και ερευνητές της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, σπανιότερα ακόμη πανεπιστημιακοί και διανοούμενοι από τη Γαλλία, που, είτε είχαν προσκληθεί, είτε έτυχε να βρεθούν στην πόλη.⁸¹ Το 1967 διοργανώθηκαν 11 ομιλίες, συγκεντρώνοντας συνολικά γύρω στους 3200 ακροατές.⁸² Το γαλλικό ίδρυμα φρόντιζε επίσης να ενημερώνει τακτικά το κοινό της πόλης για τις διαλέξεις που οργάνωνε μέσω ανακοινώσεων στον τοπικό Τύπο.⁸³

Στην αύξηση της επισκεψιμότητας του Γαλλικού Λυκείου την περίοδο αυτή συνέβαλε και η λειτουργία, από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, της νέας βιβλιοθήκης. Εξοπλισμένη με 6800 τόμους και 600 δίσκους, παρείχε δυνατότητα δανεισμού και ήταν προσβάσιμη τόσο στο μαθητικό κοινό του ιδρύματος, όσο και σε εξωτερικούς χρήστες. Ενδεικτικές της πετυχημένης λειτουργίας της είναι οι 5600 επισκέψεις που δέχθηκε το 1965.⁸⁴ Υποδεχόμενο τους Θεσσαλονικείς, όχι μόνο ως μαθητές, αλλά και ως θεατές, ακροατές και αναγνώστες, το ίδρυμα της Mission πύκνωσε την περίοδο αυτή τις επαφές του με την τοπική κοινωνία και ενδυνάμωσε την εξωστρέφειά του.

Εάν λοιπόν προπολεμικά το γαλλικό ίδρυμα ξεχώριζε ως σημαντικός εκπαιδευτικός θεσμός της πόλης, μεταπολεμικά διακρινόταν και για την πλούσια πολιτιστική του δράση, μετεξελισσόμενο σ' ένα νέου τύπου ίδρυμα.

Η μετεξέλιξη σ' ένα νέου τύπου ίδρυμα αποτυπώνεται και στην πολιτική θεσμικής επέκτασης που υιοθετήθηκε μετά την επαναλειτουργία του το 1946. Ο πρώτος μεταπολεμικός διευθυντής του Γαλλικού Λυκείου επεδίωξε να μεταφέρει τον θεσμό των γαλλικών διαλέξεων πολιτιστικού περιεχόμενου ακόμη και εκτός Θεσσαλονίκης, σε άλλες πόλεις της Βορείου Ελλάδας, όπως την Καβάλα, τις Σέρρες, τη Φλώρινα και την Καστοριά.⁸⁵ Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, κατάφερε, πράγματι, να οργανώσει ομιλίες στην Καβάλα και στην Αλεξανδρούπολη, στις οποίες παρέστησαν, σύμφωνα με γαλλικές πηγές, 600 έως 700 ακροατές.⁸⁶ Στην πραγματικότητα, ο Picot έτρεφε ένα ακόμη πιο φιλόδοξο σχέδιο: επιθυμούσε να ιδρύσει παραρτήματα του Γαλλικού Λυκείου και σε άλλες μακεδονικές πόλεις, ακολουθώντας το παράδειγμα του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, που είχε καταφέρει, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940,

80. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, «Réponses au questionnaire destiné à la préparation du rapport d'activité pour 1964 de la Direction générale des affaires culturelles et techniques».

81. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Sénat, «Rapport d'information fait au nom de la Commission des Affaires culturelles, à la suite de la mission effectuée par une délégation de cette Commission en vue d'étudier les problèmes actuels posés en Grèce, en Turquie, au Liban et en Jordanie, par l'enseignement du français et les questions culturelles intéressant la France et ces pays», n. 131, 16 Δεκεμβρίου 1960.

82. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Ambassade de France, «Questionnaire destiné à la préparation du rapport annuel du département sur l'action culturelle et technique de la France dans le monde pendant l'année 1967».

83. «Σειρά ομιλιών του Γαλλικού Λυκείου», εφημ. Μακεδονία, 11 Μαρτίου 1962.

84. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Rapport d'activité du Service Culturel de l'Ambassade de France à Athènes pour l'année 1965», Αθήνα, 9 Φεβρουαρίου 1966.

85. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, Athènes/B/105, G. Picot στον Fort, αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα της Μισιόν Λαϊκή, Θεσσαλονίκη, 10 Δεκεμβρίου 1946.

86. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire pour les établissements français. Mission Laïque de Salonique», Δεκέμβριος 1951.

Μαθήτριες και μαθητές στην εσωτερική αυλή του Lycée, τη σχολική χρονιά 1956-57, με τον καθηγητή Toureton. Από το Αρχείο του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης.

να συγκροτήσει ένα πυκνό δίκτυο μικρών ινστιτούτων σε πάνω από δέκα επαρχιακές πόλεις. Ο Octave Merlier, διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, διευκρινίζει σε επιστολή του προς τον γάλλο πρόεδρο ότι είχε αποφύγει συνειδητά να επεκτείνει τη δράση του αθηναϊκού ιδρύματος στην περιοχή της Μακεδονίας και της Θράκης, θεωρώντας ότι ενέπιπε στη δικαιοδοσία του Γαλλικού Λυκείου της Θεσσαλονίκης.⁸⁷ Ατύπως, επομένως, τα δύο γαλλικά ιδρύματα είχαν μοιράσει την ελληνική επικράτεια σε ζώνες δυναμικής επέκτασης, με τη Βόρεια Ελλάδα να εμπίμπει στη δικαιοδοσία του θεσσαλονικιότικου ιδρύματος. Παρά το σχετικό διακονισμό και τις προσπάθειες του Picot, το όραμά του για γεωγραφική εξάπλωση του Γαλλικού Λυκείου δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί κατά τη διάρκεια της θητείας του. Ορισμένοι από τους διαδόχους του στα νηπία του ιδρύματος επανέφεραν, όμως, αργότερα το σχέδιο θεσμικής επέκτασης.

Έτσι, στη δεκαετία του 1960, επί διεύθυνσης Pierre Gassier, η Γαλλική Λαϊκή Αποστολή Θεσσαλονίκης λειτούργησε δύο «κέντρα γαλλικών σπουδών», στις Σέρρες και στο Σιδηρόκαστρο. Στελεχωμένα με τρεις διδάσκοντες, εκ των οποίων μία γαλλίδα (Henriette Diamantopoulou), τα δύο αυτά παραρτήματα διοργάνωναν μαθήματα γαλλικών, που παρακολουθούσαν γύρω στους 250 περίπου μαθητές της περιοχής το 1965 (215, το 1962), ενώ χρησιμοποιήθηκαν, επιπλέον, ως χώροι διεξαγωγής περιορισμένου αριθμού εκδηλώσεων, όπως διαλέξεις, εκθέσεις βιβλίου και κινηματογραφικές προβολές.⁸⁸ Επο-

87. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, Octave Merlier, Διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών στον γάλλο πρόεδρο, Αθήνα, 30 Ιανουαρίου 1947.

88. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Rapport d'activité du Service Culturel de l'Ambassade de France à Athènes pour l'année 1965», Αθήνα, 9 Φεβρουαρίου 1966. Βλ. επίσης, Chèze, *ό.π.*, σ. 201.

μένως, στη δεκαετία του 1960, η Mission Laïque Θεσσαλονίκης επέκτεινε, για πρώτη φορά από την ίδρυσή της, την παρουσία της και εκτός πόλεως, συγκροτώντας ένα, έστω και περιορισμένο, δίκτυο παραρτημάτων σε μικρότερες επαρχιακές πόλεις. Με την εξέλιξη αυτή, το γαλλικό ίδρυμα έδειχνε να προσμοιάζει ακόμη περισσότερο προς ένα ξένο «ινστιτούτο», παρά προς ένα ξένο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Στο μεταξύ, η πετυχημένη - ήδη από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 - λειτουργία του Γαλλικού Λυκείου ως κέντρο εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας επιβεβαιώθηκε τόσο στη δεκαετία του 1950, όσο και στη δεκαετία του 1960. Οι διαδοχικοί διευθυντές (G. Picot, H. Ehret, D. Simonin, P. Gassier) φρόντισαν, στο μεταξύ, να ενισχυθεί το ίδρυμα με αποσπασμένους καθηγητές από τη Γαλλία. Το προσωπικό έφτασε έτσι να αριθμεί 10 έως 12 διδάσκοντες, εκ των οποίων οι μισοί προέρχονταν από τη γαλλική επικράτεια και οι άλλοι μισοί ήταν ντόπιοι.⁸⁹ Με ενισχυμένο προσωπικό, οι διευθυντές του προχώρησαν σε αναδιαμόρφωση του προγράμματος διδασκαλίας της γαλλικής γλώσσας, συγκροτώντας ένα νέο κύκλο σπουδών, εξαιτούς διάρκειας αυτή τη φορά, με πολλά και διαφορετικά επίπεδα μάθησης (cours d'initiation, cours préparatoire, cours élémentaire και cours I, II, III, IV). Δόθηκε, επίσης, έμφαση στην εισαγωγή και εφαρμογή νέων μεθόδων διδασκαλίας. Για τον σκοπό αυτό, το Γαλλικό Λύκειο προμηθεύτηκε, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, 12 ειδικές καμπίνες, που προσφέρονταν για τη διδασκαλία των γαλλικών με τη χρήση οπτικο-ακουστικών μέσων.⁹⁰ Συγκροτήθηκαν στη συνέχεια ειδικά «οπτικο-ακουστικά» τμήματα σπουδών, που σημείωσαν επιτυχία, όπως δείχνει, μεταξύ άλλων, η εγγραφή σ' αυτά 172 μαθητών, το 1965.⁹¹

Η πιο σημαντική, όμως, πρωτοβουλία αυτής της περιόδου ήταν, όπως όλα δείχνουν, η θέσπιση διπλωμάτων που πιστοποιούσαν τη γαλλομάθεια των μαθητών του ιδρύματος. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, η επιτυχής ολοκλήρωση ενός τετραετούς κύκλου φοίτησης έδινε τη δυνατότητα απόκτησης του Certificat d'études françaises και ενός εξαετούς κύκλου φοίτησης οδηγούσε στο Diplôme d'études françaises. Με ιδιαίτερη ικανοποίηση, οι υπεύθυνοι του ιδρύματος σημείωναν ότι τα διπλώματα που χορηγούσε το Γαλλικό Λύκειο αναγνωρίζονταν ως πιστοποιητικά γαλλομάθειας από ελληνικούς δημόσιους οργανισμούς, καθώς και από πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το εκπαιδευτήριο της Mission Laïque άρχισε, επιπλέον, την περίοδο αυτή, να προετοιμάζει τους μαθητές του, όχι μόνο για την απόκτηση των δικών του πιστοποιητικών γαλλομάθειας, αλλά και για τα πιστοποιητικά γαλλομάθειας, που χορηγούσαν γαλλικά πανεπιστήμια. Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 1960, λειτουργούσαν τμήματα προετοιμασίας για τις εξετάσεις του διπλώματος γαλλικής γλώσσας που χορηγούσε το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Diplôme de la Sorbonne). Η δυνατότητα πιστοποίησης των παρεχόμενων σπουδών γαλλικής γλώσσας ενίσχυσε σημαντικά την έλξη που ασκούσε στον ντόπιο πληθυσμό το ίδρυμα της Mission Laïque ως κέντρο εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας, όπως φαίνεται και από την αύξηση του αριθμού των εγγεγραμμένων που παρατηρήθηκε ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 (1248 μαθητές, το 1965).⁹²

89. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Rapport d'activité du Service Culturel de l'Ambassade de France à Athènes pour l'année 1965», Αθήνα, 9 Φεβρουαρίου 1966.

90. «Γαλλική Λαϊκή Αποστολή. Γαλλικών Ινστιτούτων Θεσσαλονίκης», εφημ. Μακεδονία, 22 Σεπτεμβρίου 1968.

91. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Rapport d'activité du Service Culturel de l'Ambassade de France à Athènes pour l'année 1965», Αθήνα, 9 Φεβρουαρίου 1966.

92. Ο.π.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΙΑΣ

Ενώ όμως, ήδη από το 1946 και με ακόμη μεγαλύτερη ένταση στη συνέχεια, ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1960, το «Lycée Français» λειτουργούσε ολοένα και περισσότερο ως κέντρο εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας και ως εστία πολιτιστικών εκδηλώσεων, συνέχισε παρ' όλα αυτά να φέρει, παραδόξως, μια επίσημη ονομασία που παρέπεμπε σε σχολικό οργανισμό. Την αναντιστοιχία μεταξύ της σχολικής του ονομασίας και των εκπαιδευτικών και πολιτιστικών λειτουργιών που επιτελούσε είχαν επανειλημμένα επισημάνει σε έγγραφά τους, τόσο οι διευθυντές του ιδρύματος, όσο και οι γάλλοι διπλωμάτες. Ήδη το 1951, ο διευθυντής Picot σημείωνε σε έγγραφο του: «Στην πραγματικότητα είμαστε ένα Ινστιτούτο». Και πρόσθετε: «Πολλοί από τους μαθητές μας είναι ενήλικες».⁹³ Οι γάλλοι γερουσιαστές που το επισκέφτηκαν, στο τέλος της ίδιας δεκαετίας, διαπίστωσαν και αυτοί με τη σειρά τους ότι το Γαλλικό Λύκειο λειτουργούσε «με τη δομή και την οργάνωση ενός Ινστιτούτου».⁹⁴ Τη δεκαετία του 1960, το ζήτημα της ονομασίας άρχισε, επομένως, να τίθεται όλο και πιο συχνά. Το 1962, ο γάλλος πολιτιστικός ακόλουθος παρατηρούσε ότι το Γαλλικό Λύκειο της Mission Laïque Θεσσαλονίκης, αντίθετα μ' αυτά που θα νόμιζε κανείς σε σχέση με την επίσημη ονομασία του, δεν λειτουργούσε «στην πραγματικότητα ούτε ως Γαλλικό Λύκειο, ούτε ως ελληνικό Γυμνάσιο, ούτε ως ελληνογαλλικό Γυμνάσιο, αλλά ως σχολή γαλλικής γλώσσας και πολιτισμού, με ανάλογη δράση μ' αυτήν του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών».⁹⁵ Η ίδια επισήμανση επαναλήφθηκε σε διπλωματικό έγγραφο το 1966.⁹⁶ Σε άλλο διπλωματικό έγγραφο του 1967, διευκρινιζόταν ότι το ίδρυμα της Mission Laïque «ήταν στην πραγματικότητα ένα Ινστιτούτο, όπου διδάσκονταν η γαλλική γλώσσα και ο γαλλικός πολιτισμός».⁹⁷ Όπως προκύπτει από δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου, στην ίδια την πόλη, το γαλλικό ίδρυμα αναφερόταν πάντοτε με την καθιερωμένη ονομασία του και στα γαλλικά δηλαδή ως Lycée (Λύκειο).⁹⁸ Είναι φανερό ότι η ονομασία αυτή δεν έπαιρνε υπόψη της τη μετεξέλιξη που γνώρισε ο θεσμός της Mission Laïque μεταπολεμικά και τον νέο διευρυμένο ρόλο που επιτελούσε. Το ζήτημα της μετονομασίας του άρχισε, επομένως, να τίθεται επιτακτικά πλέον, ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1960.

Ένα ατυχές συμβάν επιτάχυνε τις εξελίξεις ως προς το παραπάνω ζήτημα. Τα ξημερώματα της 28^{ης} Μαρτίου 1968, ξέσπασε μεγάλη πυρκαγιά στο κτήριο του Λυκείου στην οδό Ευζώνων, καταστρέφοντας ολοσχερώς πολλές αίθουσες διδασκαλίας και μεγάλο μέρος του δεύτερου ορόφου.⁹⁹ Παρά τη μεγάλη καταστροφή που υπέστη, το γαλλικό ίδρυμα δεν διέκοψε τη λειτουργία του. Οι εκπαιδευτικές του υπηρεσίες μεταστεγάστηκαν προσωρινά σε χώρο που διέθεσε το γαλλικό σχολείο «Καλαμαρί», στην

93. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/B/105, «Questionnaire pour les établissements scolaires», 15 Δεκεμβρίου 1951.

94. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Sénat, «Rapport d'information fait au nom de la Commission des Affaires culturelles, à la suite de la mission effectuée par une délégation de cette Commission en vue d'étudier les problèmes actuels posés en Grèce, en Turquie, au Liban et en Jordanie, par l'enseignement du français et les questions culturelles intéressant la France et ces pays», n. 131, 16 Δεκεμβρίου 1960.

95. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Ambassade de France, «Questionnaire destiné à la préparation du rapport annuel du département sur l'action culturelle et technique de la France dans le monde pendant l'année 1967».

96. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/754/1/4, «Rapport d'activité du Service Culturel de l'Ambassade de France à Athènes pour l'année 1965», Αθήνα, 9 Φεβρουαρίου 1966.

97. Δ.Α.Ν., Α.Γ.Π.Α., Athènes/753PO/1/4, Ambassade de France, «Questionnaire destiné à la préparation du rapport annuel du département sur l'action culturelle et technique de la France dans le monde pendant l'année 1967».

98. «Παρανάλωμα του πυρός το 'Λυσέ'. Πνευματικών κέντρων 62 ετών κατεστράφη», εφημ. Μακεδονία, 29 Μαρτίου 1968.

99. «Η μεγάλη πυρκαγιά του 'Λυσέ'. Πλήγμα δια την γαλλικήν λαϊκήν αποστολήν», εφημ. Μακεδονία, 29 Μαρτίου 1968.

Μαθήτριες και μαθητές στην εσωτερική αυλή του Lycée, τη σχολική χρονιά 1956-57, με τον καθηγητή Toureton. Από το Αρχείο του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης.

οδό Βικοπούλου 4 και έτσι το πλούσιο πρόγραμμα διδασκαλίας του, με πρωινά, απογευματινά και βραδινά μαθήματα, διαφόρων επιπέδων, συνεχίστηκε απρόσκοπτα, ήδη από τις αρχές του επόμενου σχολικού έτους. Με τη διαφορά, όμως, ότι ο γαλλικός οργανισμός, είχε αποβάλει πλέον την παλαιά του ονομασία, «Γαλλικό Λύκειο», και έφερε πια τον τίτλο «Γαλλικόν Ινστιτούτον Θεσσαλονίκης».¹⁰⁰ Η καταστροφή του ιστορικού κτηρίου του Lycée, λειτούργησε, καθώς φαίνεται, καταλυτικά, ως προς το ζήτημα της ονομασίας. Με κατεστραμμένο το παλαιό κτήριο, η αποβολή της ιστορικής ονομασίας και η υιοθέτηση μιας νέας στάθηκαν πιο εύκολες. Η νέα ονομασία υιοθετήθηκε καταρχήν από το Γαλλικό Μορφωτικό Κέντρο του ιδρύματος (με είσοδο από τη Λεωφόρο Στρατού), που, έχοντας μείνει ανέπαφο ουσιαστικά από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1968, συνέχισε να διοργανώνει και να φιλοξενεί στους χώρους του ένα πλούσιο πρόγραμμα εκδηλώσεων,¹⁰¹ που περιλάμβανε διαλέξεις, θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές και συναυλίες, εμπλουτίζοντας την πολιτιστική ζωή της πόλης. Τρία χρόνια αργότερα, τον Νοέμβριο του 1971, ολοκληρώθηκε η ανακατασκευή των κατεστραμμένων κτηρίων και εγκαινιάστηκαν, με λαμπρότητα, παρουσία του γάλλου πρέσβη και ελλήνων επισήμων, τα νέα διδακτήρια του οργανισμού, στον ιστορικό χώρο της οδού Ευζώνων.¹⁰² Το νεότευκτο «Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης» χτίστηκε στον χώρο που καταλάμβανε μέχρι τότε το «Γαλλικό Λύκειο». Πολλοί Θεσσαλονικείς δυσκολεύτηκαν

100. «Γαλλική Λαϊκή Αποστολή. Γαλλικόν Ινστιτούτον Θεσσαλονίκης», εφημ. *Μακεδονία*, 8 Σεπτεμβρίου 1968.

101. Τον Νοέμβριο του 1968, για παράδειγμα, διοργανώθηκε στην αίθουσα εκθέσεων του Ινστιτούτου στη Λεωφόρο Στρατού έκθεση γαλλικής ζωγραφικής με έργα των Βατιώ, Μπουσσέ, Φραγκοναρί και Μπουντέγ. Τον ίδιο μήνα, προβλήθηκε στην αίθουσα προβολών η ταινία του γάλλου σκηνοθέτη Ρενέ Κλαίρ «Η σιωπή είναι χρυσός». Στις 21 και 28 του ίδιου μήνα, διενέργηθηκαν δύο διαλέξεις με θέμα τον Σατωβριάνδο και με ομιλητές τους Κυσσαγκέ και Ζουανύ. Εφημ. *Μακεδονία*, 7 Νοεμβρίου 1968.

102. «Εγκαινιάζεται αύριο το νέον διδακτήριον του Γαλλικού Ινστιτούτου της Θεσσαλονίκης» και «Ενεκαινιάσθησαν τα νέα κτήρια του Γαλλικού Ινστιτούτου», Εφημ. *Μακεδονία*, 2 και 4 Νοεμβρίου 1971, αντίστοιχα.

παρ' όλα αυτά να συνθίξουν στο νέο τίτλο του ιδρύματος και συνέχισαν, ακόμη και μετά το 1968, για πολλά χρόνια, να αποκαλούν το ίδρυμα της Γαλλικής Αποστολής ως «Λυσέ».

Με τη μετονομασία του ιδρύματος μετά το 1968, ολοκληρώθηκε η σταδιακή μετεξέλιξή του σ' ένα νέου τύπου οργανισμό, που διήρκεσε, όπως είδαμε, σχεδόν μια τριακονταετία. Τη θεσμική μετεξέλιξη του ιδρύματος συνόψιζε πετυχημένα αρθρογράφος της εφημερίδας *Μακεδονία*, το 1968, με τον ακόλουθο τρόπο: «Μέχρι το 1940 το Γαλλικό Λύκειο παρείχε στους μαθητές του γυμνασιακή μόρφωση. Σε χιλιάδες ανέρχονται οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης, που απεφοίτησαν από την σχολή αυτή. Μεταπολεμικά άλλαξε η μορφή τη σχολής. Καταργήθηκε το γυμνάσιο και ιδρύθηκαν τμήματα διδασκαλίας της γαλλικής γλώσσας».¹⁰³

Παρότι τα επιμορφωτικά και εκπολιτιστικά ινστιτούτα αποτελούσαν τα νέου τύπου ιδρύματα που προωθούσαν στην Ελλάδα, ήδη από τη δεκαετία του 1930, τα ισχυρά κράτη με φιλοδοξίες εκπαιδευτικής και πολιτιστικής επιρροής πέρα των συνόρων τους, η μετατροπή του Γαλλικού Λυκείου σε Γαλλικό Ινστιτούτο κατά τη μεταπολεμική περίοδο δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως δεδομένη. Η σύγκριση με άλλα ξένα εκπαιδευτήρια της Θεσσαλονίκης είναι, απ' αυτήν την άποψη, νομίζω, ενδεικτική. Έτσι, για παράδειγμα, η Γερμανική Σχολή Θεσσαλονίκης ακολούθησε μια διαφορετική πορεία. Ύστερα από μισό αιώνα λειτουργίας (1888-1944) και αφού παρέμεινε κλειστή κατά τη μεταπολεμική περίοδο για δώδεκα χρόνια (1944-1956), ξανάνοιξε τις πόρτες της ως εκπαιδευτικός οργανισμός με προσανατολισμό, εκ νέου, προς τη γερμανική σχολική εκπαίδευση και συνέχισε να λειτουργεί μ' αυτή τη μορφή μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα. Λειτουργίες μορφωτικού Ινστιτούτου, που περιλάμβαναν δηλαδή τη διδασκαλία της γερμανικής γλώσσας και την προβολή της γερμανικής κουλτούρας μέσω της διοργάνωσης πολιτιστικών εκδηλώσεων, ανέλαβε ένα άλλο γερμανικό ίδρυμα, το Goethe Institut, που πρωτοεμφανίστηκε στην πόλη της Θεσσαλονίκης, τον Οκτώβριο του 1957.¹⁰⁴

Συνοψίζοντας, η λειτουργία, κατά το πετυχημένο παράδειγμα του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, ενός ακόμη γαλλικού, εκπολιτιστικού και επιμορφωτικού ινστιτούτου στην Ελλάδα, στη Θεσσαλονίκη, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της χώρας με μακρά παράδοση γαλλοφωνίας, θεωρήθηκε ότι εξυπηρετούσε κατά τον καλύτερο τρόπο τα γαλλικά συμφέροντα στην περιοχή, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στη διάδοση της γαλλικής γλώσσας και του γαλλικού πολιτισμού. Το σχέδιο του Ρισοτ να μετατρέψει, μετά το 1946, τον σχολικό οργανισμό της Mission Laïque σ' ένα άλλου τύπου ίδρυμα, με λειτουργίες παρόμοιες μ' αυτές του εν Αθήναις γαλλικού ινστιτούτου, βρήκε, επόμενως, εξαρχής, σθεναρή υποστήριξη, όπως ήταν αναμενόμενο, από μέρους των γάλλων διπλωμάτων. Άλλωστε, η απώλεια, λόγω μετεξέλιξης, μιας σχολικής μονάδας δεν αποτελούσε σοβαρό πλήγμα για τη γαλλική εκπαιδευτική παρουσία στη Θεσσαλονίκη, στον βαθμό που η πόλη μετρούσε, ακόμη και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλά γαλλικά ή ελληνογαλλικά σχολεία, που παρείχαν ομοειδείς σχολικές υπηρεσίες και διεκδικούσαν συχνά την ίδια πελατεία. Αντίθετα, ο θεσμικός εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού οργανισμού της Γαλλικής Λαϊκής Αποστολής συνιστούσε μεγάλο κέρδος, τόσο για τη Γαλλία, όσο και για την ίδια την πόλη, καθώς το μετεξελιγμένο γαλλικό ίδρυμα αντα-

103. «Η μεγάλη πυρκαγιά του 'Λυσέ'. Πλήγμα δια την γαλλικήν λαϊκήν αποστολήν», εφημ. *Μακεδονία*, 29 Μαρτίου 1968.

104. «Γερμανικόν Ινστιτούτον Γκαίτε εν Θεσσαλονίκη», εφημ. *Μακεδονία*, 10 Οκτωβρίου 1957.

ποκρινόταν καλύτερα στις νέες ανάγκες των Θεσσαλονικέων στη μεταπολεμική εποχή, όπως δείχνει η επιτυχία που συνάντησαν, μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1960, τόσο η προσφορά μαθημάτων γαλλικής γλώσσας, όσο και η διοργάνωση σε τακτική βάση ποικίλων πολιτιστικών εκδηλώσεων, ευνοώντας την ελληνογαλλική όσμωση στο καλλιτεχνικό και στο πνευματικό πεδίο. Επιτυχία, που επιβεβαιώθηκε, άλλωστε, και στις επόμενες δεκαετίες, μέχρι και το τέλος του 20^{ού} αιώνα.

Νικόλας Μανιτάκης
Επίκουρος καθηγητής, Ε.Κ.Π.Α.

FROM THE LYCEE FRANÇAIS OF THE MISSION LAÏQUE TO THE INSTITUT FRANÇAIS DE THESSALONIQUE (1920-1970): REGENERATION AND TRANSFORMATION OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION

SUMMARY

This contribution seeks to retrace the history of the *Lycée Français*, one of the oldest educational institutions of Thessaloniki. It focuses in particular on the period extending, from its foundation in 1906 during the ottoman period, up until 1968, when it changed its official name to *Institut Français de Thessalonique*. It is argued here that during these sixty years the *Lycée* underwent major transformations that completely changed its profile. Until World War II, it operated mainly as a French secondary school, preparing its most promising students for the *baccalauréat*. Before the war, it attracted mainly students from the Jewish population of the city, although a growing number of Christians also attended the school since the 1930s. During the after-war period, the *Lycée* operated mainly as a school of french language and as a french cultural center, organizing lectures, concerts and movie projections. Housed in reconstructed buildings, after the destruction of its old barracks by a devastating fire in 1968, the French educational institution entered in the 1970s in a new era of its long history.

Nicolas Manitakis

Assistant Professor, National and Capodistrian University of Athens